

Globalna pandemija, novi pokretač dezinformacija i teorija zavjera

Tešović, Jakov

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **VERN University / Sveučilište VERN**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:146:682226>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[VERN University Repository](#)

SVEUČILIŠTE VERN'

Zagreb

Odnosi s javnošću i studij medija

ZAVRŠNI RAD

**GLOBALNA PANDEMIJA, NOVI POKRETAČ
DEZINFORMACIJA I TEORIJA ZAVJERA**

Jakov Tešović

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE VERN'

Preddiplomski stručni studij

Odnosi s javnošću i studij medija

ZAVRŠNI RAD

**GLOBALNA PANDEMIJA, NOVI POKRETAČ
DEZINFORMACIJA I TEORIJA ZAVJERA**

Mentorica: Marija Slijepčević, univ. spec. oec., v.pred

Student: Jakov Tešović

Zagreb, veljača 2021.

SVEUČILIŠTE VERN'

Zagreb, Palmotićeve ulica 82/1

Odnosi s javnošću i studij medija

Broj _____

ZADATAK ZAVRŠNOG RADA

Student/ica: Jakov Tešović

Zadatak: Globalna pandemija, novi pokretač dezinformacija i teorija zavjera

U radu je potrebno razraditi sljedeće:

- Definirati pojam, karakteristike i djelovanje dezinformacija i lažnih vijesti
- Definirati pojam i povijest pojavljivanja teorija zavjere
- Objasniti kontekst COVID-19 u Hrvatskoj i u svijetu
- Provesti anketno istraživanje s ciljem utvrđivanja stavova ispitanika o informacijama i dezinformacijama vezanim uz koronakrizu 2020., s naglaskom na teorije zavjera
- Grafički prikazati dobivene rezultate istraživanja
- Iznijeti rezultate provedenih istraživanja i dati zaključak na odabranu temu

Napomena: Pri izradi završnog rada kandidat/kinja ima obvezu pridržavati se i uvažavati primjedbe, sugestije i naputke mentora/ice, koristiti i primjenjivati znanja i umijeća stečena tijekom studija, upotrebljavati informacije i podatke prikupljene vlastitim istraživanjem te spoznaje i činjenice iz odgovarajuće znanstvene i stručne literature uz ispravno navođenje korištenih izvora.

Zadatak zadan _04.12.2020._

Rok predaje _15.02.2021._

Mentor/ica:

Marija Slijepčević, univ.spec.oec., v.pred.

Pročelnik/ica studija

Martina Maić, prof.,pred.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
ABSTRACT.....	II
1. UVOD.....	1
2. DEFINIRANJE TEMELJNIH POJMOVA, KARAKTERISTIKA I DJELOVANJA ...	3
2.1. Pojam, karakteristike i djelovanje dezinformacija	3
2.2. Pojam, karakteristike i djelovanje lažnih vijesti	4
3. TEORIJE ZAVJERA	7
3.1. Definiranje teorije zavjera.....	7
3.2. Pregled recentnih teorija zavjera prisutnih u informacijskom prostoru	9
4. COVID-19	12
4.1. Općenito o COVIDu-19	12
4.2. Pojavljivanje COVIDa - 19 u Republici Hrvatskoj	14
4.3. Teorije zavjera o COVIDu-19	15
5. ISTRAŽIVAČKI DIO RADA.....	20
5.1. Metodologija istraživanja	20
5.2. Rezultati i rasprava istraživanja	21
6. ZAKLJUČAK	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
POPIS LITERATURE.....	37
POPIS SLIKA.....	40
PRILOZI	41

SAŽETAK

Još jedno doba neočekivane globalne krize je pred nama, međutim za razliku od prethodnih svjetskih turbulencija poput ratova ili nestašice hrane te sličnih kriza, ovaj se put borimo protiv nevidljivog neprijatelja. Dolazak COVID-19, bolesti koja je zahvatila svijet bila je preagresivna čak i za najrazvijenije zemlje koje nisu bile spremne na opasnost koja je uzela mnogobrojne živote i učinila život na koji smo navikli nezamislivim. Radi ograničene slobode građana uzrokovane preventivnim mjerama, mnogi ljudi traže krivca za kompletan slučaj. Radi društvene odgovornosti uvjetovano smo prisiljeni poštivati mjere propisane od vladajućih tijela, stoga svoje vrijeme najviše provodimo kod kuće. Također, naše slobodno vrijeme sada provodimo sve više pred ekranima i na uređajima gdje imamo pristup internetu. Tamo međutim pronalazimo svakakve odgovore i informacije, većinu njih otvorene za osobnu interpretaciju pojedinca koji ih čita te apsolutnu slobodu da se na temelju tih informacija formiraju nove. Zahvaljujući američkim izborima 2017. godine i pobjedi Donalda Trampa, započinje veliki trend pomutnje medijske pismenosti u obliku dezinformacija, obmanjujućih informacija koje direktno ili indirektno utječu na pojedinca. Kako je krivac za pandemiju izazvanu novim korona virusom još uvijek nepoznat, brojne dezinformacije stvorile su veliku zbirku osobnih mišljenja iz čega se kao posljedica javljaju mnogobrojne teorije zavjera. Tako se ovaj rad bavi dezinformacijama, lažnim vijestima te nastoji utvrditi koliko znanja i svijesti o teorijama zavjera imaju građani Republike Hrvatske. Koristeći internetsku anketu (CAWI), napravljeno je istraživanje o medijskoj pismenosti i stajalištima ispitanika o teorijama zavjera vezanim za COVID-19.

Ključne riječi: COVID-19, dezinformacije, teorije zavjera, lažne vijesti

ABSTRACT

Global pandemic, a new initiator of misinformation and conspiracy theories

We are faced with yet another era of unexpected global crisis, but unlike previous turbulences that affected the whole world such as wars, food shortages and similar crises, nowadays we are fighting an invisible enemy. The arrival of the COVID-19 gripped the world so quickly that even for the most developed countries were unprepared for the danger that claimed many lives and made the life we were accustomed to unimaginable. Prevention measures that were introduced set grave limitations on civil liberties and caused many people to look for the culprit for the pandemic. For the sake of social responsibility, we are conditionally forced to follow the measures prescribed by the governing bodies, so we spend most of our time at home now. Also, we are spending a growing amount of our free time in front of our TV and computer screens and using various devices that require us to have an internet access. Because of that, we come across all sorts of answers and informations, most of them open to the personal interpretation of the individual who reads them, and the absolute freedom to form new ideas based on that information. After the 2017 US Presidential election and the victory of Donald Trump, a new trend of confusion has appeared in media literacy in the form of misinformation or misleading information that directly or indirectly affect individuals. As the culprit for the Corona virus is still unknown, numerous misinformation have produced a large number of personal opinions and, as a consequence, the appearance of numerous conspiracy theories. This thesis deals with misinformation, false news and the amount of knowledge and awareness regarding conspiracy theories among the citizens of the Republic of Croatia. Using a web survey tool (CAWI), a survey was conducted on media literacy and respondents' attitudes regarding conspiracy theories related to COVID-19.

Keywords: COVID-19, misinformation, conspiracy theories, fake news

1. UVOD

U vrijeme nacionalne krize, individualne razlike u objašnjenjima mogu utjecati na razine pridržavanja potrebne kolektivne odgovornosti. Točna uvjerenja potiču korisno ponašanje dok pogrešna uvjerenja potiču beskorisno ili čak opasno ponašanje. U trenutnoj pandemiji koronavirusa usredotočeni smo na potencijalni utjecaj teorija zavjere na percepciju hrvatske populacije. Vjerovanja u zavjere vjerojatno neće biti benigna. Na primjer, vjerovanje roditelja u teorije zavjere protiv cjepiva povezano je s nižom namjerom cijepljenja djece, dok takve teorije navode roditelji koji ne cijepu svoju djecu. Naša perspektiva vjerovanja zavjerama ukorijenjena je u psihologiji nepovjerenja. Teorije zavjere pokušaji su objašnjavanja svjetskih događaja koji prijete ili nisu u skladu s osobnim očekivanjima. Prihvatanje objašnjenja zavjere mnogo je vjerojatnije kada pojedinac teži nepovjerenju, a nepovjerenje možemo gledati kao obrambeni mehanizam u trenutku kada postoji potencijalni osjećaj ranjivosti ili napada. Pandemija koronavirusa i povezane protumjere stvorile su uvjete u kojima su se razvitla uvjerenja u mnogobrojne zavjere. Takvi uvjeti uključuju osjećaj ranjivosti izazvan trajnom prijetnjom tjelesnom zdravlju, psihološkoj dobrobiti i financijskoj sigurnosti. Neizvjesnost oko budućnosti raširena je. Očekivanja o svakodnevnom životu promijenila su se brzo i dramatično, nametanjem objašnjenja, ponašanja i potrebnih odgovora od vrha prema dolje, provedenim po zakonu.

Cilj i svrha ovog rada, ali i motivacija, je potencijalnim čitateljima približiti značenje virusa, u ovom slučaju SARS-CoV-2, njegov razvoj u Hrvatskoj i svijetu. Također, njegovu ulogu i utjecaj na zagađenje medijskog prostora. Virus sa sobom uz kliničke simptome nosi dodatne nuspojave za javnost u obliku različitih dezinformacija i lažnih vijesti, što je dobra podloga za „*misinformacije*“ i dezinformacije koje rezultiraju novim teorijama zavjere. Pregledom odabrane literature i provođenjem online anketnog upitnika prikazuje se na koje načine ljudi na društvenim mrežama i naši sugrađani percipiraju dezinformacije i teorije zavjera te na koji način one utječu na njihovu percepciju pandemije.

U teorijskom dijelu rada objašnjavanju se pojmovi dezinformacije i lažne vijesti te njihove karakteristike i djelovanje. U idućem poglavlju objašnjena je teorije zavjera te su navedeni primjeri teorija zavjera koji su prisutni u informacijskom prostoru. Nakon teorija zavjera

pozornost je usmjerena na novonastalu pandemiju COVID-19, njezino pojavljivanje u Republici Hrvatskoj ali i neke teorije zavjera vezane za ovu pojavu. U istraživačkom dijelu prikazani su rezultati istraživanja stavova i percepcija ispitanika o informacijama i dezinformacijama vezanim uz korona krizu 2020. s naglaskom na teorije zavjera. Objašnjena je metodologija istraživanja, uzorak i interpretirani su dobiveni rezultati. Istraživanje je provedeno metodom ankete među stanovništvom Republike Hrvatske, različite životne dobi nastavno na metodologiju prikazani su dobiveni rezultati istraživanja, rasprava istraživanja te rad završava sa zaključkom na temu.

2. DEFINIRANJE TEMELJNIH POJMOVA, KARAKTERISTIKA I DJELOVANJA

Dezinformacije i lažne vijesti dva su veoma povezana pojma koja na ljude imaju jak utjecaj. Mogu nanijeti štetu kako emocionalnu tako i rezultirati neredima koji sa sobom nose i materijalne štete kao uzročno posljedične reakcije. U današnje doba ta dva pojma više nije lako prepoznati ni razaznati s obzirom na količinu informacija objavljenih u svakodnevnom medijskom prostoru.

2.1. Pojam, karakteristike i djelovanje dezinformacija

Nenamjerno ili dizajnirano, internet zajedno sa društvenim medijima stvorili su idealne uvjete za ogroman porast lažnih informacija i teorija zavjere. To može nanijeti štetu u pravom životu izvan internetske mreže, pogotovo jer alati digitalne pismenosti i digitalne politike nailaze na poteškoće te trenutno ne mogu pratiti tempo promjena u medijima.

„Preko trećine Europljana sada se svakodnevno susreće s takozvanim "lažnim vijestima". U lipnju 2020. Svjetska zdravstvena organizacija održala je svoju prvu konferenciju posvećenu infodemiologiji kao odgovor na pogrešne informacije povezane s Covidom-19.“¹ Kao rezultat pojave pogrešnih informacija uspostavljaju se organizacije te se postavljaju adekvatne osobe za izvještavanje o dezinformacijama i „*misinformacijama*". „Dezinformacije su informacije koje su lažno i namjerno kreirane kako bi naštetile ljudima, socijalnim grupama, organizacijama ili državama. „*Misinformacije*“ su lažne informacije, koje nisu kreirane kako bi naštetile ili prouzročile ikakvu štetu“ (Levak, 2020., str. 39). Grupirajući zajedno te probleme dobivamo „MID“ (misinformacije i dezinformacije), skraćenicu koju ćemo koristiti za daljnju razradu. MID dolazi u puno oblika. Može doći kao priča na internetu koja se lažno predstavlja u ime neke od prije uspostavljenih medijska kuća (npr. BBC, CNN i slično), manipulativni video isječci ili slike, citati i činjenice koje su uzete iz konteksta pa stavljene u *meme*-ove ili *gif*-ove. Tko ih širi? Odgovor je - svi mi. Svaki put kada pojedinac odluči proslijediti objavu ili audio vizualni format, dolazi do pojačanja u zagađenju medijskog prostora sa štetnim i lažnim informacijama. To je pogotovo slučaj s objavama na *Facebook*-u i *Twitter*-u, kao što je i sveprisutno u formi „*meme*-

¹Tanner, J. (2020.) 10 things to know about misinformation and disinformation. 60 years of impact. Preuzeto s: <https://www.odi.org/publications/17330-10-things-know-about-misinformation-and-disinformation> (01.02.2021.)

ova" i popularnih video zapisa razmijenjenih preko *WhatsApp*-a i *Instagram*-a. Usprkos tome većina nas svjesno širi MID. MID ustvari nije novi problem, već stari problem u novom kontekstu. MID putuje većim razmjerima i brzinama, što se ponajviše odvija preko društvenih mreža, koje su napravljene sa svrhom da se sadržaj i informacije šire instantno. „Botovi“ su automatizirani te su ustvari kompjuterski algoritmi, međutim privlače ljude kao prave korisnike prema profilima koje drže također ljudski izvor MID-ova.“² „Deepfake je novi trend u kojem se možete na video, odgovarajućeg sadržaja određenih lako dostupnim programima, umetnuti lice bilo koje osobe ukoliko imate njenu sliku. Stručnjaci koji se bave umjetnom inteligencijom su prepoznali ovu radnju kao prvi oblik zločina počinjenog od strane umjetne inteligencije jer se usko povezuje sa klevetom ili lažnom reprezentacijom osumnjičenik.“³

Mogućnost oblikovanja i kontrole samog pripovijedanja priče je najbitniji aspekt moći u ovom kontekstu. MID može formirati namjerne političke strategije kako bi ubrzao postojeće socijalne tenzije ili usporio sumnju i zbunjenost. Također je sveprisutan u svim bitnim svjetskim političkim neslaganjima poput globalnog zatopljenja, migracija, neravnopravnosti i lokalnim oblicima nesuglasica podijeljene javnosti.

Postoje velike fluktuacije novca koje kruže kod proizvodnje MID-ova što se može zahvaliti digitalnom oglašavanju i njihovim modelima koji su bazirani na organskim *click-ovima*. Jedan klik šalje povratne informacije na temelju kojih velike tehnološke kompanije, kao što su Google i Facebook, šalju oglase i sponzorirani sadržaj. U vrijeme društvene anksioznosti koriste se prevare i taktike “navlačenja“ potrošača prema lažnim donacijama ili krađi osobnih podataka i financijskih informacija.

2.2.Pojam, karakteristike i djelovanje lažnih vijesti

Lažne vijesti, široko definirane kao lažne ili obmanjujuće informacije koje se maskiraju kao legitimne vijesti, često se tvrdi da su internetske i sveobuhvatne posljedice po demokraciju (Allen Howland, Mobius, Rothschild i Watts, 2020., str.1). Lažne vijesti obuhvaćaju samo mali postotak

² Tanner, J. (2020.) 10 things to know about misinformation and disinformation. 60 years of impact. <https://www.odi.org/publications/17330-10-things-know-about-misinformation-and-disinformation> (01.02.2021.)

³ Tanner, J. (2020.) 10 things to know about misinformation and disinformation. 60 years of impact. <https://www.odi.org/publications/17330-10-things-know-about-misinformation-and-disinformation> (01.02.2021.)

naše svakodnevne medijske prehrane. Pogrešne informiranosti i polarizacije u javnosti vjerojatnije da leže u sadržaju običnih vijesti ili uopće u izbjegavanju vijesti.

Laži se šire brže od istine. U svijetu postoji zabrinutost zbog lažnih vijesti i mogućnosti da one mogu utjecati na političku, ekonomsku i socijalnu dobrobit. Da bismo razumjeli kako se šire lažne vijesti, pogledajmo niz podataka o glasinama na Twitteru od 2006. do 2017. „Oko 126 000 glasina širilo je 3 milijuna ljudi. Lažne vijesti mogu doprijeti do više ljudi nego istina; prvih 1% kaskada lažnih vijesti proširilo se na 1000 do 100 000 ljudi, dok se istina rijetko širila na više od 1000 ljudi. „Laž se također širila brže od istine“ (Vosoughi, Roy i Aral, 2018.). Širenje dezinformacija može započeti kako od pojedinca tako i od države i društva, ali i od oportunisti koji žele diskreditirati službene izvore. Širenje MID-a o COVID-19, iako ne uvijek kazneno djelo, ima vrlo ozbiljne posljedice, ugrožavajući javno zdravlje i izravno utječući na živote ljudi. Izlažu ljude rizicima kao što su lažan osjećaj sigurnosti, sumnje u nadležna tijela, sumnje u istinitost medija ali i njihove smjernice ili izvore.

Naglo širenje COVID-19 na globalnoj razini popraćeno je onim što je Svjetska zdravstvena organizacija opisala kao “masovnu infodemiju“. Ogromna potražnja za informacijama o bolesti, naplata zdravstvenih sustava i životima te mnoštvo neodgovorenih pitanja o virusu koji je otkriven u prosincu 2020. stvorili su savršeno tlo za mitove, lažne vijesti i teorije zavjere. Neke se može odbaciti kao smiješne i uglavnom bezopasne, dok su druge opasne po život. Je li suzbijanje laži o pandemiji isključivo javna služba ili bi to moglo imati koristi na bazi nečije karijere?

„Jedna od mnogih promjena koju je donio COVID-19 je rašireni porast potrošnje vijesti. Tvrtka za istraživanje tržišta *GlobalWebIndex* provela je u ožujku jedno istraživanje o 13 zemalja. Otkrilo je da, kao rezultat pandemije, 67% ispitanih prati veće izvještavanje o vijestima, a da polovica te podgrupe troši znatno više vremena na to.“⁴

Svijet dezinformacija i lažne medicinske tvrdnje ključni su fokus onih koji žele minimalizirati potencijalnu štetu. Primjerice,“ istraživači iz tajvanskog *Fact-Check* centra utrošili su značajno vrijeme razotkrivajući izvještaje o lažnim lijekovima i testovima od kraja siječnja. Primjeri uključuju tvrdnje da miris sezama i drugih biljnih ulja, udisanje pare ili čišćenje nosnica slanom

⁴ Mander, J. (2020.) Coronavirus: insights from our multinational study. GWI. Preuzeto s: <https://blog.globalwebindex.com/trends/coronavirus-international-study/> (01.02.2021.)

vodom mogu ubiti SARS-CoV-2 prije nego što dospije u pluća.“⁵ Čini se da su mnogi mitovi o COVID-19 politički motivirani, poput izvještaja da je SARS-CoV-2 ili pobjegao s Instituta za virusologiju Wuhan u Kini ili je bio oružje namjerno stvoreno u zemlji. Znanstvenici mogu na jedan način pomoći da svoju stručnost stave na raspolaganje novinarima i *fact-check* činjenica koji razotkrivaju dezinformacije. Neki postovi na Facebooku navode da COVID-19 nije nova bolest, lažni navodi u vezi s goveđim ili psećim koronavirusom šire se putem Twittera i obmanjujuće izjave o sigurnosti konzumacije proteina zbunjuju proizvođače i potrošače.

Nesigurnost krize COVID-19, koja podsjeća na krize koje se dugo razvijaju, poput klimatskih promjena, sugerira hitna pitanja za buduća istraživanja.

⁵ Kookogey, C. (2020.) Fact check: Citrus steam cannot kill viruses such as the coronavirus. *USA Today News*. Preuzeto s: <https://eu.usatoday.com/story/news/factcheck/2020/06/26/fact-check-citrus-steam-cannot-kill-viruses-such-novel-coronavirus/3257140001> (07.02.2021.)

3. TEORIJE ZAVJERA

Svaki novi globalni trend, svjetski događaj ili ekonomska aktivnost plodno su tlo za nove teorije zavjera. Teorije koje pobuđuju sumnje i nepovjerenje ali i potrebu za vjerovanje u iste. Stoga je bilo realno za očekivati niz novih teorija vezanih za relevantnu pandemiju koronavirusa, uvjerenje da je određeni neobjašnjivi događaj izazvala takva prikrivena skupina dok ideja da su mnogi važni politički događaji ili ekonomski i socijalni trendovi plod varljivih spletki koje su široj javnosti uglavnom nepoznate.

3.1. Definiranje teorije zavjera

Teorija zavjere je teorija koja odbacuje standardno objašnjenje događaja i umjesto toga pripisuje tajnoj skupini ili organizaciji provođenje tajne zavjere. Prema Europskoj komisiji „teorijama zavjere zajedničko je: navodi, tajni plan; skupina urotnika; 'dokazi' koji naizgled potvrđuju teoriju zavjere; neosnovane tvrdnje da se ništa ne događa bez razloga i da nema slučajnosti, ništa nije onako kako se čini i sve je poznato; podjela svijeta na dobro i zlo; okrivljavanje pojedinaca i skupina.“⁶ Teorije zavjera često se pojavljuju kao logično objašnjenje događaja ili situacija, ali i kao sumnja čije je značenje teško razumjeti i donose lažni osjećaj kontrole i djelovanja. Ta je potreba za jasnoćom pojačana u vremenima neizvjesnosti poput pandemije COVID-19. Jednom kad se ukorijene, teorije zavjere mogu brzo rasti. Teško ih je opovrgnuti jer svaku osobu koja se odvaži na to smatraju suučesnikom zavjere. Nadalje ljudi šire teorije zavjere iz različitih razloga. Većina vjeruje da su istinite. Drugi namjerno žele provocirati, manipulirati ili ciljati ljude iz političkih ili financijskih razloga.

U većini slučajeva autor teorija zavjera je samoprozvani stručnjak i nije nužno vezan za uglednu organizaciju ili instituciju. Kada bi se istraživao izvor puštanja teorije najčešće je to izvor citiran iz nekoliko uglednih medija. Podatke podupiru mnogi znanstvenici, pripadnici akademske zajednice i neovisne internetske stranice. Dolazimo do zaključka da izvor informacija nije jasan te da ih može podijeliti bilo koja osoba, korisnik ili ne korisnik društvenih ili nekih drugih mreža.

⁶ Europska komisija (2020.) Prepoznavanje teorija zavjere. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_hr (02.02.2021.)

Neovisne web stranice za provjeru činjenica ne podržavaju izvor i odbacile su povezane tvrdnje. Osim neprovjerenih i nepouzdanih članaka, postoje i provjereni članci kod kojih autor ne bježi od istraživanja složenosti, uključujući različite perspektive. Autor je spreman priznati ograničenja svog znanja, a ton je objektivan i činjeničan. Kod teorija zavjera autor njihove podatke predstavlja kao jedinu valjanu istinu, postavlja pitanja umjesto da daje odgovore, demonstrira onoga za koga pretpostavlja da stoji iza navodne tajne zavjere.

Teorije zavjere često ciljaju ili diskriminiraju čitavu skupinu koja se direktno ili indirektno nalazi iza stvarne ili izmišljene prijetnje. Iako veliki broj ljudi vjeruje u njih, treba uzeti u obzir i ljude koji žele vjerovati, odnosno imaju određenu razinu povjerenja, ali u isto vrijeme i određenu razinu sumnje, ali i one koji u potpunosti ne vjeruju. Neovisno o tome kojoj skupini tko pripada, teorije zavjere sa sobom nose i određene štete. Kako i na koji način teorije zavjere nanose štetu, Europska komisija navodi sljedeće⁷:

- „Identificiraju neprijatelja i tajni plan koji su prijetnja ljudima ili njihovim uvjerenjima i tako aktiviraju obrambeni mehanizam, što može potaknuti diskriminaciju i poslužiti kao izlika za zločine iz mržnje, često u korist nasilnih ekstremističkih skupina.
- Šire nepovjerenje u javne institucije, što može dovesti do političke apatije ili radikalizacije.
- Šire nepovjerenje u znanstvene i medicinske informacije, što može imati ozbiljne posljedice.“

Kako bi se broj potencijalnih šteta smanjio potrebno je što više pouzdanih izvora informacija koji bi pripomogli u cilju suzbijanja širenja neprovjerenih teorija zavjera i dezinformacija.

⁷ Europska komisija (2020.) Prepoznavanje teorija zavjere. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_hr (02.02.2021.)

3.2. Pregled recentnih teorija zavjera prisutnih u informacijskom prostoru

„Mnoge se teorije zavjere odnose na tajne vladine planove i razrađene zavjere o ubojstvu.“⁸ Moglo bi se reći da teorije zavjere prema svojim postavkama nisu lažne te da njihova valjanost najprije ovisi o dokazima, što je slučaj i sa bilo kojom drugom postavljenom teorijom.

„Pronalazak zavjere tamo gdje je nema, psiholozi pripisuju obliku kognitivne pristranosti koji se naziva iluzorna percepcija uzorka.“⁹ Postanak teorije zavjera ima svoju prošlost i o njima se priča već dugi niz godina. Kao i danas, nastajali su događaji kojima se nije mogao pronaći konkretan i najtočniji uzrok, a posljedice su znale biti kobne i teško shvatljive. U nastavku podpoglavlja objasniti će se neke od najpoznatijih teorija o kojima se i dan danas priča, a ljudi nisu sigurno trebaju li ili ne više sumnjati ili vjerovati u iste.

- **Big Pharma uskraćuje lijek protiv raka** – „skup teorija zavjere koje tvrde da zdravstvena zajednica u globalu i farmaceutske kompanije posebice, najviše velike korporacije, djeluju u zlokobne svrhe i protiv javnog dobra te da navodno kriju učinkovite tretmane ili čak uzrokuju i pogoršavaju širok spektar bolesti.“¹⁰ Argument ide da bi s obzirom na količinu novca generiranog liječenjem karcinoma širom svijeta, lijek ozbiljno utjecao na prihode lijekova, a da se ne spominje odbacivanje mnogih liječnika i istraživača.

Iako ova teorija nije privukla mnogo poklonika, nema zapravo ni dokaza da se spomenuta teorija zapravo dogodila jer sama po sebi zahtijeva tisuće, ako ne i milijune ljudi za svoju realizaciju. Trebalo bi se uzeti u obzir također da se radi o pacijentima koji boluju od raka, a sva moguća izlječenja je malo teže prekriti i dugo održavati kao tajnu.

- **Vanzemaljci su pomogli u izgradnji Stonehengea** - niz gromada koje čine Stonehenge dugo su zbunjivali stručnjake i istražitelje te pružali materijal zreo za teoretičare zavjere. Od 1130. godine pa sve do danas, razvio se veliki broj teorija i vjerojatno će ih sa novim saznavanjima, tehnologijama i istraživanjima biti još više. Međutim, jedna od

⁸ Wikipedia (2020.) List of conspiracy theories. Preuzeto s: https://www.pitt.edu/~jdnorton/teaching/HPS_2501/Philosophy_of_Science/HPS_2501_2020/conspiracy/Wikipedia_List_of_conspiracy_theories.pdf (02.02.2021.)

⁹ Signe, D. (2017.) Conspiracy theorists really do see the world differently, New study shows. Preuzeto s: <https://www.sciencealert.com/conspiracy-theory-beliefs-illusory-pattern-perception-cognitive-science> (02.02.2021.)

¹⁰ Dunning, B. (2017.) The Big Pharma Conspiracy, *Skeptoid media*. Preuzeto s: <https://skeptoid.com/episodes/4589> (02.02.2021.)

zanimljivijih teorija kaže: „Radarsko mapiranje također otkriva da su tri grebena krede na području Stonehengea poravnana zbog geološke nesreće usred ljetnog i zimskog solsticija. Ovo prirodno solsticijsko poravnanje, drevnim civilizacijama, simboliziralo bi kozmičko jedinstvo, mjesto gdje su se nebo i zemlja ujedinili nekom natprirodnom silom“ (Parker Pearson, 2014 str. 392). Mnogo onoga što znanstvenici znaju o gradnji Stonehengea potječe iz obrazovanih nagađanja i istraživanja koja se neprestano razvijaju, a najnovije od njih sugerira da su zapravo dvije najveće gromade koje čine Stonehenge uvijek bile "manje-više" tamo gdje danas sjede.

- **Princ Charles je vampir** - kao i sve dobre teorije zavjere, i ova zapravo ima neku osnovu.

Prema rodoslovnim zapisima, vjeruje se da princ Charles potječe od Vlada Impalera, nadahnuća za Drakulu Brama Stokera. „Poveznice između Kraljevske obitelji i Vlada Tepeta, inspiracije za vampirsku legendu iz 15. stoljeća, iskorištavaju se u pokušaju da namame turiste.“¹¹

2017. objavljeno je da je Charlesu čak bila ponuđena počasna titula „princ od Transilvanije“ zbog njegovih veza s regijom i promocije Transilvanije kao turističke destinacije.

Sve se to pokazalo plodnim tlom za teoretičare zavjera koji tvrde da, poput ostatka kraljevske obitelji, princ Charles nije sve ono što se čini i zapravo može imati više zajedničkog sa svojim zloglasnim pretkom nego samo kap krvi.

- **Na princezu Dianu izvršen je atentat** - još jedna zavjera u koju je uključena britanska kraljevska obitelj usredotočena je na teoriju da princeza Diana nije slučajno umrla u Parizu 1997., već je namjerno ubijena. Brojne istrage i stručnjaci slažu se sa službenim izvještajem o događajima: da je princeza od Walesa ubijena zbog "krajnje nesavjesne" vožnje njezinog vozača Henrija Paula, koji je pio. Zavjerenici, međutim, vjeruju da ono što se dogodilo nije tragična nesreća, već pogodak koji su izveli agenti britanske države.

¹¹ The Nation - 'Vampire bloodline' of Prince Charles. Preuzeto s: <https://nation.com.pk/07-Nov-2012/-vampire-bloodline-of-prince-charles> (01.02.2021.)

„Vlasti su utvrdile da su trojica očevidaca na mjestu nesreće tvrdila da su prije pada ugledali bljesak svjetlosti.“¹²

¹² Reyner, G. (2007.) Diana witness: crash was like an explosion. *Telegraph.co.uk*. Preuzeto s: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1566393/Diana-witness-crash-was-like-an-explosion.html> (02.02.2021.)

4. COVID-19

Nova ljudska koronavirusna bolest COVID-19 postala je peta dokumentirana pandemija od pandemije gripe 1918. COVID-19 prvi je put prijavljen u kineskom Wuhanu, a potom se proširio širom svijeta. „Međunarodni odbor za taksonomiju virusa na temelju filogenetske analize službeno je imenovao koronavirus 2 teškim akutnim respiratornim sindromom (SARS-CoV-2).“ (Blekić, M., Miški, B. i Kljaić Bukvić, B., 2020.) Vjeruje se da je SARS-CoV-2 prelijevanje životinjskog koronavirusa, a kasnije je prilagodio sposobnost prijenosa s čovjeka na čovjeka. Budući da je virus vrlo zarazan, brzo se širi i kontinuirano razvija u ljudskoj populaciji. U ovom preglednom članku raspravljamo o osnovnim svojstvima, potencijalnom podrijetlu i evoluciji novog humanog koronavirusa. Ti čimbenici mogu biti presudni za studije patogenosti, antivirusnog dizajna i razvoja cjepiva protiv virusa.

4.1. Općenito o COVIDu-19

Epidemija koronavirusa započela je 31. prosinca 2019. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) službeno je obaviještena o grupiranju slučajeva upale pluća u gradu Wuhanu, domu 11 milijuna ljudi i kulturnom i ekonomskom središtu središnje Kine. Nakon Wuhana, pandemija se počela širiti cijelom Kinom, a nakon toga se raširila i po ostatku Azije. Putovanjima izvan zemalja Azije, ljudi su počeli širiti virus i na ostatak svijeta. Prva europska država u kojoj se pojavio virus, prema napisima, bila je Italija. A nakon nje je sve više i više država počelo objavljivati vijesti vezane za prve slučajeve zaraženih. Uzrok pandemije, ekonomskog kolapsa i velikih ljudskih žrtava danas je već svima poznat kao COVID-19, uzrokovan novim koronavirusom, SARS-CoV-2. Do ožujka 2020. već je dobar dio svijeta bio u karanteni, a broj zaraženih, ali i smrtnih slučajeva bio je iz dana u dan sve veći.

„Koronavirusi su velika porodica virusa, koje nalazimo kod ljudi i životinja. Pod elektronskim mikroskopom ovi virusi imaju oblik krune, zbog čega su nazvani po latinskoj riječi *corona*, što znači 'kruna'. Neki koronavirusi poznati su od 1960-ih godina kao uzročnici bolesti kod ljudi, od obične prehlade do težih upala dišnog sustava. No, od 2003. g. počeli su se pojavljivati novi koronavirusi, koji su sa životinja prešli na ljude te se počeli širiti s čovjeka na čovjeka. Dakle,

nakon pojave SARS-a u Kini 2002. g. te MERS-a na Bliskom Istoku 2012. g. (koji se još uvijek pojavljuje), sada ponovno imamo novi koronavirus koji se pojavio u Kini.“¹³

„Novi koronavirus je novi soj koronavirusa koji do sada nije bio otkriven kod ljudi. Svjetska zdravstvena organizacija ga je nazvala SARS-CoV-2 (SARS-coronavirus-2), a bolest koju uzrokuje COVID-19 ("coronavirus disease"). Otkriven je u Kini krajem 2019. godine.“¹⁴

„Prema dostupnim informacijama, infekcija novim koronavirusom najčešće uzrokuje simptome poput vrućice, suhog kašlja i umora, dok se rjeđe javljaju bolovi u tijelu, začepljen nos i grlobolja. U jedne od pet oboljelih soba može doći do otežanog disanja i razvoja upale pluća, a u rjeđim slučajevima i do smrti. Čini se kako su starije osobe i osobe s kroničnim bolestima (npr. bolesti srca i dijabetes) podložnije težim oblicima bolesti. Ipak, valja naglasiti kako i druge osobe mogu teže oboljeti od COVID-19 infekcije. Određeni broj zaraženih osoba ne pokazuju nikakve simptome bolesti (tzv. asimptomatski slučajevi).“¹⁵

„Novi koronavirus je respiratorni virus koji se primarno širi u kontaktu s inficiranom osobom putem kapljica sekreta iz usta i nosa koje nastaju prilikom govora, kašljanja i kihanja i koje izravno padaju na sluznicu nosa, usta ili očiju druge osobe.“¹⁶ „Kapljice mogu pasti i na okolne površine, a preko njih se najčešće rukama virus prenese dalje. Zato je važno da svatko prakticira respiratornu higijenu te održava fizičku udaljenost od drugih osoba od najmanje 2 metra. U bliskom kontaktu preporuča se korištenje maski za lice koje prekrivaju usta i nos. Redovitim i pravilnim pranjem ruku smanjujemo mogućnost zaraze.“¹⁷ Za ovu bolest, odnosno virus ne postoji točno utvrđeno liječenje, već se svakom pacijentu pristupa na drugačiji način ovisno o simptomima i liječničkom kartonu, odnosno mogućim bolestima od kojih paralelno boluju

¹³ World Health Organization (2012.) Background and summary of novel coronavirus infection – as of 30 November 2012. Preuzeto s: https://www.who.int/csr/disease/coronavirus_infections/update_20121130/en/ (07.02.2021.)

¹⁴ World Health Organization (2020./21.) Coronavirus disease (COVID-19) Weekly Epidemiological Update and Weekly Operational Update. Preuzeto s: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports/> (07.02.2021.)

¹⁵ World Health Organization (2012.) Background and summary of novel coronavirus infection – as of 21 December 2012. Preuzeto s: [WHO | Background and summary of novel coronavirus infection – as of 21 December 2012](https://www.who.int/csr/disease/coronavirus_infections/update_20121221/en/) (07.02.2021.)

¹⁶ Zavod za javno zdravstvo, Dubrovačko-neretvanska županija (2019.) Novi koronavirus i bolest koju uzrokuje COVID-19. Preuzeto s: <https://www.zzjzdnz.hr/hr/zdravlje/prevencija-zaraznih-bolesti/1369> (01.02.2021.)

¹⁷ Zavod za javno zdravstvo, Dubrovačko-neretvanska županija (2019.) Novi koronavirus i bolest koju uzrokuje COVID-19. Preuzeto s: <https://www.zzjzdnz.hr/hr/zdravlje/prevencija-zaraznih-bolesti/1369> (01.02.2021.)

(komorbiditetima) . Trenutno se u Hrvatskoj moguće cijepiti sa tri cjepiva, razvijena za sprječavanje širenja koronavirusa, a to su: *Pfizer-BioNTech*, *Moderna* i *AstraZeneca*.

4.2. Pojavljivanje COVIDa - 19 u Republici Hrvatskoj

„Hrvatska je 25. veljače potvrdila svoj prvi slučaj COVIDa - 19.“¹⁸ Prva oboljela osoba bio je 26-godišnjak koji je u veljači 2020. boravio u Milanu. Nakon što je pozitivno testiran, hospitaliziran je u Klinici za infektivne bolesti „Dr. Fran Mihaljević“ u Zagrebu. Druga dva bolesnika pojavila su se nedugo nakon prvog i radilo se o bliskim kontaktima prvog slučaja. Treći slučaj bio je Hrvat, zaposlen u Italiji, ujedno i prvi slučaj u Primorsko-goranskoj županiji.

„Do 11. ožujka broj zaraženih se povećao što je rezultiralo proglašenjem epidemije na području čitave Hrvatske. Istoga dana Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je epidemiju bolesti COVID-19 pandemijom. Dana 17. ožujka broj oboljelih porastao je s 56 na 65, istoga dana pojavila su se prva dva slučaja u Brodsko-posavskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. Sljedeći dan pojavio se prvi slučaj u Zadarskoj županiji, ali i prvi smrtni slučaj u Istarskoj županiji. Dana 23. ožujka počelo se sa uvođenjem mjera vezanih za nemogućnost napuštanja mjesta prebivališta te 25. ožujka, otok Murter postaje prva hrvatska karantena. Krajem ožujka broj zaraženih porastao je na 900, a broj preminulih na 6.

Početkom travnja u Hrvatskoj je zabilježeno više od tisuću oboljelih ali je i izliječeno 88 pacijenata. Od 7. travnja do 23. travnja, broj zaraženih je porastao do gotovo 2000 zaraženih, a broj izliječenih se povećao. 25. travnja izliječeno je više od 50% pacijenata zaraženih Corona virusom.

Početkom svibnja, Hrvatska je imala malo više od 2000 zaraženih pacijenata, Stožer civilne zaštite donio je odluku i o ukidanju propusnica za slobodno kretanje unutar granica Hrvatske.

¹⁸ The Guardian (2020.) Croatia latest European country to confirm coronavirus case. Preuzeto s: <https://www.theguardian.com/world/live/2020/feb/25/coronavirus-live-updates-outbreak-latest-news-italy-italia-deaths-symptoms-china-stocks-wall-street-dow-jones-economy-falls?page=with:block-5e550d8a8f086a28115b222d#block-5e550d8a8f086a28115b222d> (31.01.2021.)

Dana 23. svibnja, Nacionalni stožer civilne zaštite RH objavio je kako u posljednja 24 sata nema novooboljelih od COVID-19.¹⁹

Do kraja svibnja i početka lipnja oporavilo se preko 2000 pacijenata, ali je i broj preminulih prešao 100. Početkom srpnja Hrvatska bilježi više od 3000 oboljelih, sada su već otvorene međudržavne granice, ljetna sezona je počela pa se samim time povećao i broj zaraženih do kraja srpnja i kolovoza. "Hrvatska je krajem kolovoza dospjela na crvenu listu koju čini ukupno 13 zemalja i to redom: Austrija, Cipar, Danska, Estonija, Finska, Italija, Island, Latvija, Litva, Norveška, Slovačka, Slovenija i Velika Britanija."²⁰

„Početkom rujna Hrvatska je zabilježila rekordan broj oboljelih od početka epidemije. 14. listopada srušen je rekord oboljelih iz rujna te je zabilježeno 748 novooboljelih slučajeva. Tijekom listopada broj zaraženih se sve više povećavao pa je Hrvatska 16. listopada zabilježila preko tisuću novih slučajeva unutar samo 24 sata.

Situacija se ni nakon toga nije poboljšavala pa je 6. studenog zabilježen novi crni rekord od skoro 3000 oboljelih unutar 24 sata. Do 23. studenog Hrvatska je imala ukupno više od 100.000 osoba zaraženih SARS-CoV-2 virusom. S obzirom da je broj zaraženih i dalje bio u rastući, Nacionalni stožer Republike Hrvatske ponovno je jednim dijelom uveo državu u karantenu. Zabranjen je rad ugostiteljskim objektima i *fitness* centrima, a ponovno su uvedene i propusnice za kretanje unutar granica Republike Hrvatske.²¹

4.3. Teorije zavjera o COVIDu-19

Tijekom 2020. godine planet je zahvatila univerzalna pandemija, bolest virusa korone iz 2019. (COVID-19), uzrokovana novim koronavirusom koji je u roku od nekoliko tjedana zaustavio međunarodna putovanja, svjetsku ekonomiju i smjestio milijarde ljudi u zaključavanje i karantenu s nepredvidivim socijalnim i ekonomskim posljedicama za budućnost. Gotovo odmah izgrađene su teorije zavjere o podrijetlu, (namjernom) širenju, političkim protumjerama,

¹⁹ Wikipedia (2020.) Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj 2020. Preuzeto s: [Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj 2020. – Wikipedija \(wikipedia.org\)](#) (07.02.2021.)

²⁰ Krnić, I. (2020.) Hrvatska na crvenim listama: ukupno 13 zemalja uvelo je restrikcije po povratku iz naše zemlje. *Slobodna Dalmacija*. Preuzeto s: <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/hrvatska-na-crvenim-listama-ukupno-13-zemalja-uvelo-je-restrikcije-po-povratku-iz-nase-zemlje-1041063> (31.01.2021.)

²¹ Wikipedia (2020.) Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj 2020. Preuzeto s: [Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj 2020. – Wikipedija \(wikipedia.org\)](#) (07.02.2021.)

epidemiološkim pokazateljima (poput incidencije, prevalencije, smrtnosti itd.), Potencijalnom liječenju (lijekovima) i prevenciji (cjepiva) što je pridonijelo panici, dezinformacijama i političkim sukobima.

U nastavku će se razraditi neke najpoznatije teorije zavjera vezane za COVID-19. Prva teorija je i ujedno i jedna od najranijih i najpoznatijih teorija, a to je:

- Virus je pobjegao iz laboratorija u Kini – „Istina je da je izvorni epicentar epidemije, kineski grad Wuhan, također sjedište Instituta za virusologiju u kojem su istražitelji već dugo proučavali Corona viruse šišmiša.“²² Priča sadržava pojedinosti kao što je hranjenje životinjom, na tržnici u kineskoj četvrti, koja je potencijalni prenositelj zaraze. S vremenom, virus se širio iz Wuhana ostatkom Kine, a vlasti su bilježile sve više i više oboljelih. Istovremeno je sve veći broj oboljelih smrtno stradavao. Kina je uvela karantenu na razini cijele države te zatvorila granice i onemogućila letove zrakoplovom iz države i u državu. Teorija počiva na vjerovanju da je Kina proizvela virus unutar svojih laboratorija te ga pustila van s ciljem da se proširi po ostatku svijeta, a najviše po Sjedinjenim Američkim Državama te tako olakša Kini preuzimanje vodeće pozicije u svjetskoj ekonomiji.

Druga vrlo zanimljiva teorija je:

- Države su stavile stanovništvo u karantenu kako bi se nesmetano postavili tornjevi za novu 5G mrežu – teoretičari su uvjereni da su 5G tornjevi glavni krivci za javljanje svjetske pandemije i situacije u kojoj se nalazimo. „Logika ide nekako ovako: mali radiovalovi koje emitiraju tornjevi uzrokuju da naša tijela postanu ranjivija na virus ili čak da uzrokuju bolest izravno.“²³ Teorija zavjere počiva na tezi da 5G mreža uzrokuje sve brže širenje SARS-CoV-2 virusa ili da čak razgrađuje imunološki sustav čovjeka. Širenje virusa sa sobom nosi i pojavljivanje cjepiva, što je pak teorija za sebe.
- Možda najbizarnija, ali u velikoj mjeri raširena je teorija da pandemija služi kao pretvaranje prisilnog cijepljenja čipom za kontrolu uma – ova teorija također sa sobom

²² Lynas, M. (2020.) COVID: Top 10 current conspiracy theories. *Alliance for science*. Preuzeto s: <https://allianceforscience.cornell.edu/blog/2020/04/covid-top-10-current-conspiracy-theories/> (01.02.2021.)

²³ Weiss, S. i Greenstreet, S. (2020.) Coronavirus conspiracy theories don't stop at Bill Gates and 5G. *New York Post*. Preuzeto s: <https://nypost.com/2020/04/24/the-top-5-coronavirus-conspiracy-theories-bill-gates-5g-more/> (02.02.2021.)

nosi i uvjerenje kako vlasti cijepljenjem nastoje pretvoriti svjetsku populaciju u „sheeples“ u rukama zlokobnih lutkara, među kojima se navodi i Bill Gates. Teorija je izvedena sa ciljem da ljudi povjeruju u činjenicu kako će cijepljenjem protiv virusa omogućiti vlastima uvid u njihov privatni i poslovni život. Kako će svaki njihov korak biti pod nadzorom te da je njihova sloboda ograničena i da su pod kontrolom države. Teorija je mnogim ljudima usadila slične stavove te podijelila populaciju na one koji će se cijepiti i one koji se ni pod koju cijenu ne žele cijepiti. Međutim, moramo uzeti u obzir da među populacijom postoje ljudi koji se stopostotno protive cjepivu dok ima i onih koji ne vjeruju u cjepivo, ali se žele cijepiti kako bi se njihov život mogao vratiti u normalu. Odnosno, COVID-19 je sa sobom donio velike distance i ne održavanje civiliziranih odnosa, što bi cjepivo uvelike moglo popraviti.

- Zemlja je sama proizvela virus kao oružje kojim se brani od ljudi – s obzirom da je tema zagađenja i odumiranja planeta Zemlje sve naglašenija i naglašenija. Postoje mnoge organizacije i fondovi, unutar kojih i mnoge svjetske velesile, koji se nastoje boriti protiv odumiranja planete. Odnosno, protiv svih negativnih čimbenika koje zagađenje nosi sa sobom. Na primjer, onečišćavanjem voda i mora, te sve većim korištenjem i odlaganjem plastike u isto, uzrokuje umiranje podvodnom biljnog svijeta što dovodi do odumiranja i podvodnog životinjskog svijeta. Osim vodenih životinja, ugrožene su i kopnene. Kako? Velikim paljenjem i krčenjem šuma, krivolovom, odlaganjem smeća i fekalija. Životinje gube svoje nastambe, partnere i izvore hrane.

Neke od teorija zavjera, kao što je mogućnost čipiranja stanovnika putem cjepiva, podržao je i određeni broj svjetskih čelnika, poput D. Trumpa, J. Bolsonara i N. Madura.

Kao i drugdje, zapadni Balkan pogođen je teorijama zavjere, a sumnje u vladine politike i nepovjerenje u institucije pojavljuju se uoči koronakrize i u Hrvatskoj. „Razmjeri i implikacije ovih teorija posebno su jaki. Iako u većini Europe zavjere protiv COVID-a podržava četvrtina do trećina stanovništva, više od 75% ispitanih građana Zapadnog Balkana vjeruje u jednu ili nekoliko od šest teorija COVID-a. Obrazovanje, dob i spol ne utječu značajno na ove brojke.“²⁴ Izravna je veza između potpore teorijama zavjere i skepticizma prema cijepljenju. Većina u regiji

²⁴ Bieber, F., Prečec, T., Jović, D. i Nechev, Z. (2020.) The Suspicious Virus: Conspiracies and COVID19 in the Balkans, str. 2-7. *The Balkans in Europe Policy Advisory Group*. Preuzeto s: https://biepag.eu/wp-content/uploads/2020/12/Conspiracies-and-COVID19-in-the-Balkan-English.pdf?fbclid=IwAR3qLIFRnCATCi2j8aSijDABkxg7gKFDdICGI5kpyCI8G_fGv3GnG5iVqkE (31.01.2021.)

ne planira uzimati cjepivo, što je omjer znatno niži nego drugdje u Europi, gdje većina favorizira uzimanje cjepiva. Teorije zavjere predstavljaju rizik za javno zdravlje na zapadnom Balkanu i oslabljuju povjerenje u institucije i države, promičući populistički svjetonazor koji podriva demokratski razvoj.

Čini se da su teorije zavjere, velike i male, globalno ojačale 2020. godine. Od Qanona, porijeklom iz SAD-a, do Querdenkera u Njemačkoj, koji negira pandemiju i uspoređuje vladina ograničenja s nacističkom Njemačkom, čini se da neobične tvrdnje potaknu društvene medije i tisuće ljudi koji izađu na ulice širom svijeta. Teorije zavjere također dovode do toga da pojedinci odbacuju znanost, poput cjepiva i drugih konvencionalnih lijekova i savjeta. Uspijevaju u okruženju koje oblikuju teško objašnjivi fenomeni, neizvjesnost i slabo povjerenje u društvo i institucije. Konačno, ako je ovo dio okruženja s niskim povjerenjem, u kojem se ne vjeruje vladinim savjetima i objašnjenjima, ove teorije napreduju. Na zapadnom Balkanu teorije zavjere imaju priliku rasti na plodnom tlu. Institucije su slabe i često im se ne vjeruje, a postoji i pretpovijest teorija zavjere koja je posebno procvjetala tijekom 1990-ih. „Iako se zavjere COVID-19 podudaraju s globalnim trendovima, one su jače na zapadnom Balkanu, kao što sugerira istraživanje BIEPAG / IPSOS o zapadnom Balkanu, i potencijalno destruktivnije.“²⁵

Teorije zavjere koje su se pojavile na Balkanu, baš kao i u drugim dijelovima svijeta, povezane su s konceptom Neprijatelja, nekog drugog koji neprestano djeluje protiv nas, s krajnjim ciljem uništenja naše nacije i njezinog identiteta. Primjerice, „2011. godine 93 posto hrvatskih građana vjerovalo je u barem jednu teoriju zavjere, dok su u prosjeku vjerovali u njih pet uoči raspada Jugoslavije i ratom koji je uslijedio, objašnjenja zavjera dobila su novu dimenziju. Svi su krivili druge za ono što im se dogodilo i svi su našli neku vanjsku silu koja podupire njihove neprijatelje. Popis ‘unutarnjih neprijatelja’ novih postjugoslavenskih država uključivao je etničke manjine, liberalne i antiratne snage, koje su se navodno urotile sa Georgeom Sorosem, poznatim krivcem za manipulacije na svjetskoj razini i jedan od poznatijih globalista, te snagama Haaškog suda. Teorije zavjere i dalje se široko šire u medijima i vodećim političarima na zapadnom Balkanu. Srpski tabloidi Informer i srpski Telegraf spominjali su prijetnju ratom i oružanim sukobom najmanje 265 puta tijekom jednogodišnjeg razdoblja 2016-17. Vodeći političari iz vlade

²⁵ Bieber, F., Prečec, T., Jović, D. i Nechev, Z. (2020.) The Suspicious Virus: Conspiracies and COVID19 in the Balkans, str. 2-7. *The Balkans in Europe Policy Advisory Group*. Preuzeto s: https://biepag.eu/wp-content/uploads/2020/12/Conspiracies-and-COVID19-in-the-Balkan-English.pdf?fbclid=IwAR3qLIFRnCATCj2j8aSijDABkxg7gKFDdICGI5kpyCI8G_fGv3GnG5iVqkE (31.01.2021.)

i oporbe u Srbiji, Crnoj Gori i drugdje često prizivaju prijetnju "globalističke" elite, a George Soros redoviti je krivac.”²⁶

²⁶ Bieber, F., Prečec, T., Jović, D. i Nechev, Z. (2020.) The Suspicious Virus: Conspiracies and COVID19 in the Balkans, str. 2-7. *The Balkans in Europe Policy Advisory Group*. Preuzeto s: https://biepag.eu/wp-content/uploads/2020/12/Conspiracies-and-COVID19-in-the-Balkan-English.pdf?fbclid=IwAR3qLIFRnCATCj2j8aSijDABkxg7gKFDdICGI5kpyCI8G_fGv3GnG5iVqkE (31.01.2021.)

5. ISTRAŽIVAČKI DIO RADA

U ovom dijelu rada se analiziraju dobiveni rezultati istraživanja koji su bili provedeni koristila se metoda *on-line* ankete (CAWI). Obradena je metodologija istraživanja, rezultati i rasprava dobivenih rezultata. Anketni upitnik proveden za potrebe ovog istraživanja nalazi se u prilogu rada.

5.1. Metodologija istraživanja

„CAWI (Computer aided web interviewing) je kvantitativna metoda istraživanja, koja se sprovodi uz pomoć računara, tako da ispitanik popunjava online anketu postavljenu na web stranici koju je specijalno dizajnirao i postavio za to istraživanje. Brzo, pouzdano i tačno prikupljanje podataka je prednost online intervjua. Popunjavanjem upitnika online ispitanik direktno unosi podatke u bazu, te nije potrebno naknadno unošenje. Tok i redoslijed pitanja je unaprijed definiran kroz automatske filter opcije i zavisi od odgovora koji je ispitanik dao na prethodna pitanja. Na ovaj način su spriječene moguće logičke greške. Ovom metodologijom je mnogo lakše prikupiti podatke iz udaljenih geografskih područja i lakše je doći do određenih ciljnih grupa. Svaki upisani podatak automatski stiže na glavni server, što omogućuje praćenje kvota, što znači efikasno praćenje uzorka i tokom trajanja intervjua.“²⁷ U ovom slučaju korišten je Google forms aplikacija za online anketiranje.

Anketa je provedena većinskim dijelom na socijalnim mrežama, a ostatak je preispitan putem slanja ankete na e-mail i drugim komunikacijskim aplikacijama prosljeđenim putem mobilnih uređaja i slično. Na anketu se odazvao uzorak od 256 ljudi. Za ispunjenje ankete je potrebno od 5 do 9 minuta, a sadrži se od 11 pitanja otvorenog i zatvorenog oblika. Anketa je provedena od 24. 11. 2020. do 30. 11. 2020. Također valja spomenuti da je bilo problema kod plasiranja ankete na određene stranice na socijalnim mrežama, to su bile većinski grupe koje promoviraju ponašanja i teorije koje se suprotstavljaju preporukama civilnog stožera i značajan broj pojedinaca koji se ne

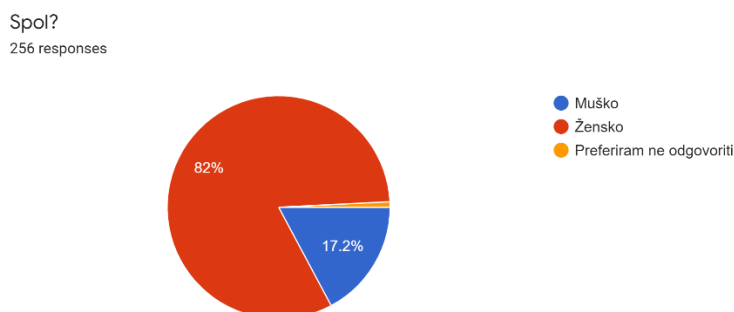
²⁷ Ninamedia. Kompjuterski podržano web anketiranje. Preuzeto s: <https://www.ninamedia.rs/rs/istra%C5%BEivanje/usluge/kvantitativne-metode/cawi/> (07.02.2021.)

pridržavaju mjera. Takve grupe su ustvari bile poželjne za ovakvo istraživanje, međutim osnivači tih grupa nakon evaluacije ankete nisu odobrili njeno plasiranje na profile.

5.2. Rezultati i rasprava istraživanja

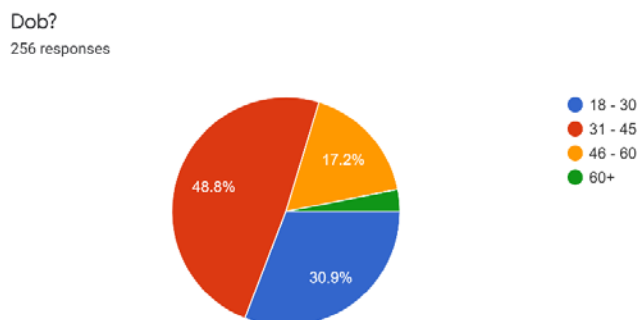
Ovo poglavlje sadrži rezultate online ankete provedene na ispitanicima. Rezultati su prikazani u grafovima i izra eni u postocima, također su popraćeni raspravom i analizom samih rezultata ispitivanja.

Slika 5.1. Spol ispitanika

Prvo pitanje u anketi odnosi se na spol, kako bi lakše vidjeli kako je podijeljen uzorak ispitanika. U ovom slučaju većinski dio odaziva koji je odgovarao na anketu su pripadnice ženskog spola. Muškarci su reprezentirani uzorkom manjim od 20%, što je za očekivati pošto je poznato da su statistički žene one koje su sklonije odgovaranju na online ankete.

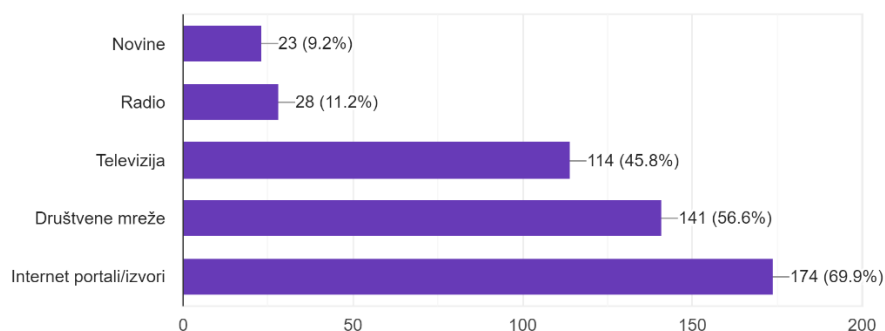
Slika 5.2. Dob ispitanika

Drugo pitanje služi kako bi se saznala dob ispitanika. Većinski dio ispitanika se nalazi u dobi od 31 do 45 godina reprezentiran sa 48.8%, odmah iza njega je nešto mlađa populacija od 18 do 30 godina koja iznosi 30.9% ispitanika. Iza njih su brojačano ljudi starije dobi od 46 do 60 godina koji iznose 17.25 ispitanika te nešto manji uzorak ispitanika starijih od 60 godina, svega 3.1% sveukupnih ispitanika. Vidljivo je da su ispitanici pripadnici starijeg uzrasta što je povoljno za anketu poput ove. Naime od velike je važnosti da ispitanici mogu zrelije presuditi tematici i pitanjima postavljenima u anketi radi faktora presude i raspoznavanja činjenica iznesenih u anketi te pretpostavljene medijske pismenosti koja se traži od ispitanika ovakvog upitnika.

Slika 5.3. Mediji korišteni za informiranje o COVIDu-19

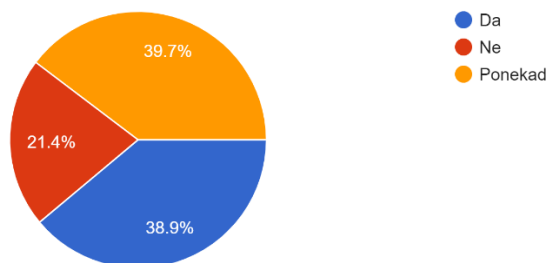
3. Preko kojih medija se najviše informirate o COVIDu-19? (može se zaokružiti više odgovora)
249 responses

U trećem pitanju je provjerena navika ispitanika što se tiče njihovih izvora informacija vezanih za koronavirus i preko kojih medija ih dobivaju. Kao što možemo vidjeti najveći postotak se koristi Internet portalima/izvorima, odmah iza njih su društvene mreže koje su se pokazale u ovoj pandemiji kao glavni izvor i mjesta širenja teorija zavjera vezanih za COVID-19. Televizija je još uvijek dobro zastupljen medij te se po ovim rezultatima može zaključiti da je još uvijek široko korišten. Radio i novine koji se smatraju starijim oblikom medija imaju nešto manju zastupljenost međutim to se da obrazložiti porastom konzumacije internetskih portala gdje se identične vijesti prenose, a lakše konzumiraju naročito radi povećane brojke korisnika pametnih telefona i računala.

Slika 5.4. Sklonosti provjeravanja informacija ispitanika

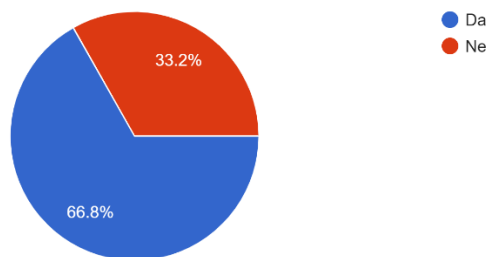
4. Jeste li skloni provjeravati izvore informacija vezane za korona krizu?
256 responses

Četvrto pitanje ove ankete služi za provjeru medijske pismenosti korisnika i čitatelja raznih medija. U rezultatima možemo zaključiti da je medijska pismenost slaba kod ispitanika ali ne i nepostojeća, svega 38.9% njih provjerava informacije koje konzumiraju u medijima. Nešto manji uzorak to ne prakticira te se oslanja na informacije pročitane iz prve ruke, njih je 21.4% u ovom ispitivanju. Najveći broj ispitanika tvrdi da ipak ponekad provjeravaju točnost informacija i njihove izvore, čak 39.7% njih. Sveukupan rezultat je pozitivna konotacija što se medijske pismenosti u Hrvatskoj tiče i dorastao vremenima i količini informacija konzumiranih na dnevnoj bazi.

Slika 5.5. Vjerovanje u širenje dezinformacija i lažnih vijesti medijskim prostorom

5. Smatrate li da se općenito u hrvatskom medijskom prostoru šire dezinformacije i lažne vijesti?
256 responses

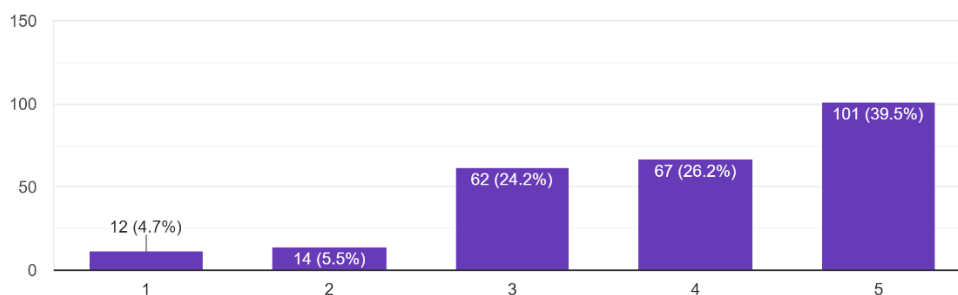
U petom pitanju zatvorenog tipa doznajemo kakvo je povjerenje ispitanika prema medijima. Radi recentne pojave *fake news*-a u medijskim prostorima diljem svijeta i nikad veće polucije informacija s dezinformacijama rezultat je očekivan. Naime 66.8% ispitanika je izrazilo da se u hrvatskom medijskom prostoru šire dezinformacije i lažne vijesti. Takav trend je i na svjetskoj razini zabilježen kao rastući te je evidentno da je ljudima teško raspoznati što je istina a što nije.

Navigacija medijskih prostora postaje sve teža i teža. Pogotovo nakon otkrića da se neke lažne vijesti namjerno implementiraju na socijalnim mrežama radi političkih, ekonomskih i socijalnih ciljeva određenih grupa i pojedinaca. Dobar dio takvih vijesti završi u medijima koji su prije bili pouzdani te tako narušavaju povjerenje javnosti. Polucija medija koji uporno pokušavaju čitateljima, gledateljima i slušateljima prenijeti prave informacije je danas neizbježna. Integritet medija je u padu te je sve kompleksnije pitanje kako ga vratiti nazad. Doduše nade za njih ima te je izražena u preostalim 33.2% ispitanika.

Slika 5.6. Mišljenja ispitanika o plasiranju informacija na senzacionalistički načini

6. Slažete li se da se informacije na temu korona krize u hrvatskim medijima plasiraju na senzacionalistički način?

256 responses

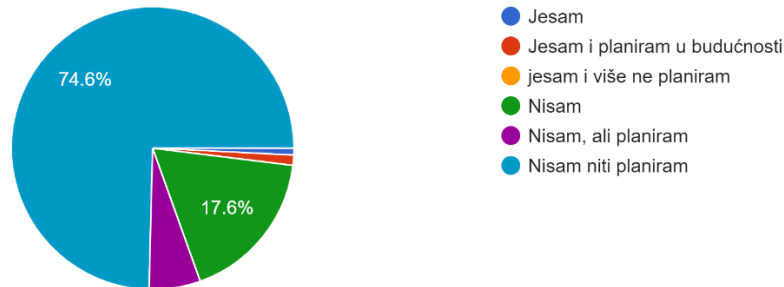

Senzacionalizam je oblik krajnje kontroverznog načina pokušavanja dobivanja na pozornosti kroz senzacije kao upadljiv ili neobičan događaj. Na taj način i ispitanici ovog upitnika doživljavaju plasirane vijesti vezane za COVID-19. Na ovoj Likertovoj skali možemo vidjeti da je većina ispitanih sklona prepisati određene vijesti vezane za koronavirus senzacionalističkim, čak njih 65.7% smatra da je neki oblik senzacionalizma korišten prilikom izvještavanja o pandemiji. Svega 24.2% je neodlučan, dok 10.2% smatra da skoro nikakav senzacionalizam nije bio korišten prilikom izvještavanja od strane medija.

Slika 5.7. Rezultati prisustvovanja na prosvjedima vezanim za pandemiju

7. Jeste li prisustvovali ili planirate prisustvovati nekom obliku prosvjeda vezanog za korona krizu?

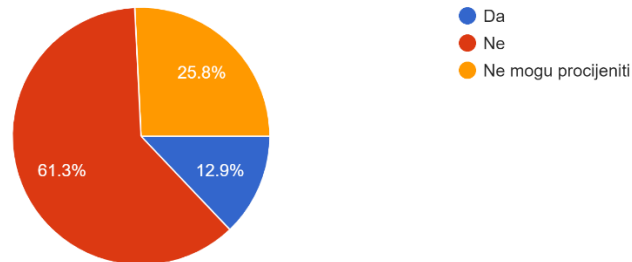
256 responses

Većinski broj ispitanika u ovom pitanju se potvrdilo kao odgovorna skupina ljudi. 74.6% njih nije pristupalo prosvjedima niti planira, što je u vrijeme ankete smatrano odgovornim ponašanjem po pravilima civilnog stožera. Međutim iznimke su u jako malom broju reprezentirane svega dvoje (0.8%) ljudi od 256 je bilo na prosvjedima dok je njih troje (1.2%) bilo i planira opet ići. 17.6% ispitanika je izrazilo da nisu prisustvovali prosvjedima te su njihovi motivi vezani za odlazak u budućnosti osobnim odabirom ostali neizjašnjeni. Međutim njih 5.9% koji nisu prisustvovali nikakvom prosvjedu planira ići. Takvo ponašanje se može jedino pripisati reakcijama javnosti na mjere izrečene od stožera civilne zaštite. Također valja napomenuti da na takvim okupljanjima pojedinci se često odbijaju držati preporuka epidemiologa, čime izlažu sebe i druge potencijalnoj zarazi. Taj trend je veoma opasan radi neshvaćanja tih pojedinaca da u ovom slučaju protestiranje za „vlastitu slobodu“ može dovesti do zaraze te limitiranja i uskraćivanja slobode drugih pojedinaca nakon što bez adekvatne zaštite od pandemije dolaze u kontakt sa ljudima koji se paze i pridržavaju pravila.

Slika 5.8. Mišljenja ispitanika o proučavanju teorija zavjera

8. Mislite li da ste osoba sklona proučavanju teorija zavjera? (Teorije zavjera definicija: Konspirativna teorija, konspiracionizam ili teorija za...svi dokazi koji bi mogli osporiti "službenu" verziju.)
256 responses

Ovo je pitanje koje je veoma važno za ostatak ankete te postavlja ton u kojem smjeru anketa dalje nastavlja, naime provjera da li ispitanici vjeruju u teorije zavjera i daje uvid u to koliko su oni ustvari upoznati i angažirani s tematikom. Nadalje njih više od pola tvrdi da nije sklono proučavanju teorija zavjera, čak 61.3%. Međutim njih 12.9% tvrdi da proučavaju teorije zavjere dok ih dodatnih 25.8% ne može procijeniti, što upućuje da teorije zavjere čak na uzorku od 256 ljudi ipak dolaze u kontakt sa 38.7% ispitanika. Teorije zavjera su za neke još uvijek samo teorije, međutim neki i dalje vole plivati njihovim dubokim vodama. Nekima su one neizbježne radi njihove prirode i efekta zečje rupe u koju je lako upasti za vrijeme proučavanja raznih teorija. Nadalje tu su i socijalne mreže i njihovi algoritmi koji pretpostave umjesto pojedinca da postoji veći interes za temu, te nastoje prikazati štoviše dodatnih teorija koje utječu na logično razmišljanje i bihevioralne karakteristike čitača. Stoga danas u društvu ima značajan broj pojedinaca koji pripisuju veliki broj svjetskih događaja nekoj zavjeri.

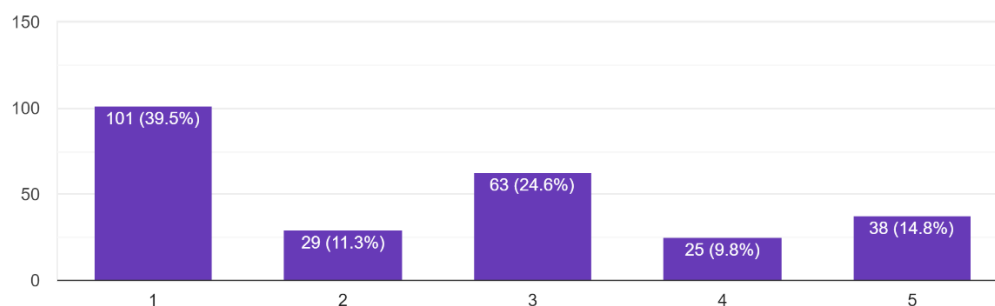
Na skali od 1 do 5 izjasnite svoja uvjerenja u sljedeće teorije zavjere navedene u tablici, 1 označuje da u teoriju ne vjerujete i tako skalom do 5 koje označuje da u teoriju vjerujete:

S obzirom da svaka nova kriza i svaka nova značajnija promjena u svijetu stvara priliku za nove priče i nove teorije zavjera, tako ih ni sada nije izostalo. Velika svjetska kriza, s kojom trenutno živimo i preživljavamo sa sobom nosi svoje teorije zavjera. Deveto pitanje ankete fokusirano je i podijeljeno na pet najčešće spominjanih teorija. Preko ovog pitanja pokušat će se saznati ljudsko povjerenje u teorije zavjere, smatraju li da Corona kriza sa sobom nosi posljedice veće od onih koji se spominju u medijima, ali i razinu priklonjenosti svakoj teoriji zasebno. Ispitanici na svako

potpitanje odgovaraju kroz Likertovu skalu te svoje „vjerovanje“ izražavaju kroz brojeve od 1 do 5.

Slika 5.9. Rezultati vjerovanja u teoriju da je koronavirus proizvod jedne od svjetskih velesila

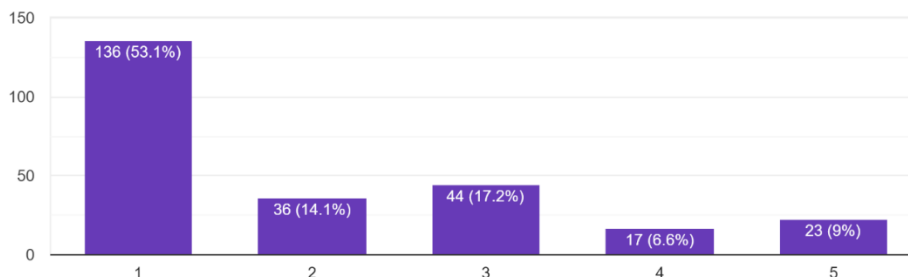
9.1. Koronavirus je proizvod jedne od svjetskih velesila (npr. Kina, Rusija, Velika Britanija, Francuska, Njemačka...), te je namijenjen za destabilizaciju zap...mokracije. Pad kapitalizma i dolazak tehnokracije.
256 responses

Prva od pet teorija zavjere je ujedno i vjerovanje u postanak samog virusa. Kako velik broj medija, što hrvatskih, što svjetskih, ima i velik broj različitih informacija tako je ovo i jedna od zanimljivijih teorija. Teorija koja u središta svog smisla stavlja postanak virusa i vjerovanje da je potekao iz velesile, kao što su Rusija, Kina ili Amerika, kojoj je jedini cilj dolazak tehnokracije, pad kapitalizma i samim time količina moći koja dolazi s plasiranjem virusa. Od 256 ispitanika, čak 101 ispitanik, odnosno 39.5%, u potpunosti ne vjeruje u ovu teoriju zavjere. Ako uzmemo u obzir da se 24.6% ispitanika ne može odlučiti vjeruje li ili ne vjeruje ostaje nam sljedeći veći postotak, a to je postotak onih koji u potpunosti vjeruju, odnosno 14.8% ili 38 ispitanika. Kao što možemo vidjeti iz grafa mala je razlika u brojnu ispitanika između onih koji vjeruju i onih koji ne vjeruju.

Slika 5.10. Rezultati vjerovanja u teoriju da je koronavirus proizvod tajnih društava ili vladara svijeta za uspostavljanje jedne super države

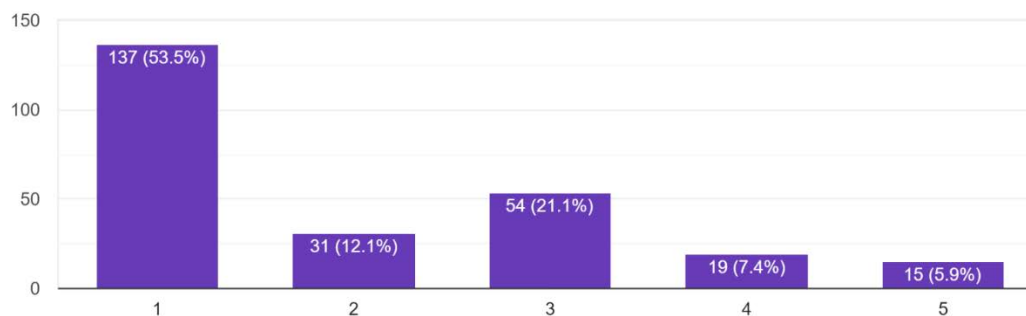
9.2. Koronavirus je proizvod tajnih društava ili vladara svijeta, a koristi se kao alat za masovnu manipulaciju stanovništva. Sa ciljem uspostavljanja jedne super države, tzv. One World Government.
256 responses

Druga teorija zavjere ispituje tko i u kolikom postotku vjeruje u želju vlade ili tajnih društava za masovnom manipulacijom stanovništva te nosi li *Corona* kriza sa sobom kao značajnu posljedicu, jednu veliku super državu. Ako uzmemo u obzir da imamo broj ispitanika čija dobna granica ide od 18 pa sve do 60+, 40 ljudi ili vjeruje u navedenu teoriju zavjere ili u potpunosti vjeruje. Dok je s druge strane znatno veći broj onih koji ne vjeruje, 36 ispitanika. Još značajniji broj, čak 136, je onih ispitanika koji u potpunosti ne vjeruju, odnosno više od 50%.

Slika 5.11. Rezultati vjerovanja da je virus nastao od Zemlje

9.3. Virus je nastao od Zemlje (planeta), "majke prirode" kao obrambeni mehanizam od ljudi i globalnog zatopljenja.
256 responses

U 2020. godini susreli smo se s raznovrsnim prirodnim nepogodama i naznakama da planet Zemlja kakvog smo nekad poznavali više nije isti. Mediji diljem svijeta obavještavaju o požarima u Australiji, poplavama u Italiji, sušama na Bliskom Istoku te potresima u Hrvatskoj što dovodi do nove teorije zavjera. Zemlja ima svoj obrambeni mehanizam, Zemlji kao planetu prijeti

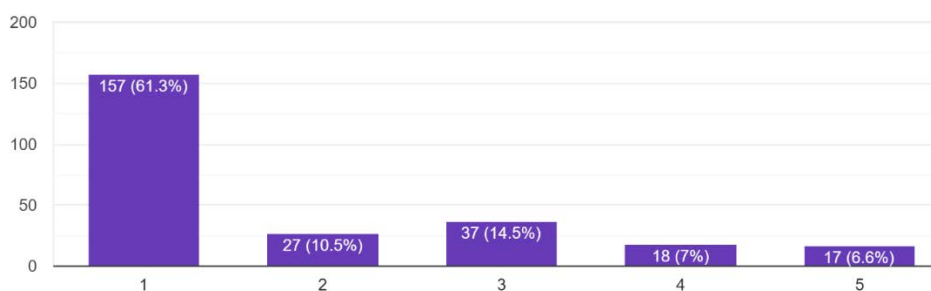
izumiranje biosfere. Međutim, kao i prijašnje dvije teorije, tako i ova, nailazi na veći broj ispitanika koji u potpunosti ne vjeruju nego onih koji u potpunosti vjeruju. 53.5% ispitanika ne smatra da se Zemlja brani prirodnim katastrofama, dok njih svega skoro 6% misli upravo suprotno.

Slika 5.12. Rezultati vjerovanja da je koronavirus prisilno nametnut sa ciljem cijepljenja populacije cjevivom koje sadrži čip

9.4. Koronavirus je prisilno nametnuti virus, sa ciljem cijepljenja populacije cjevivom koje sadrži čip.

Čipiranje ljudi će po ovoj teoriji biti lako izvedivo i na globalnoj razini.

256 responses

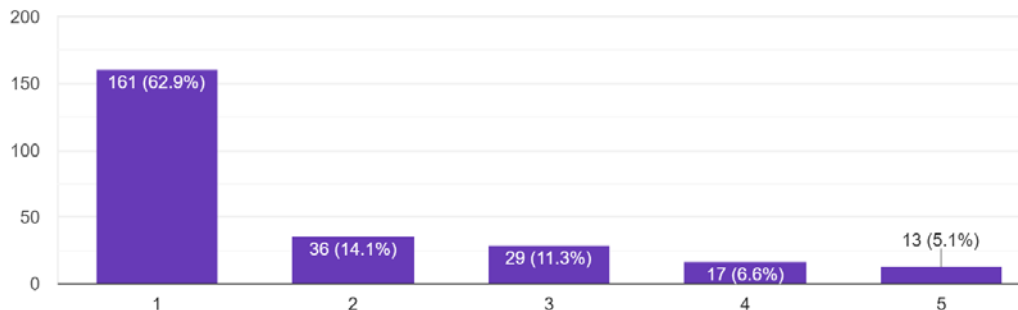

Kao i svaki virus koji se do sada javio, pa tako i *Corona* virus, zahtijeva cjevivo ili lijek kojim bi se taj virus tretirao. Potaknuti velikim brojem zaraženih u svijetu, medicinski laboratoriji i farmaceutske kompanije provele su sate i sate istražujući sastav i osobine novonastalog virusa kako bi na tržište plasirali lijek za sprječavanje širenja virusa SARS-CoV-2. Anketom se ispitanike pitalo vjeruju li da države, vlade ili nekakve druge visoke institucije žele cijepljenjem u stanovništvo unijeti čipove preko kojih bi nadzirali i kontrolirali to isto stanovništvo. Iz grafa je vidljivo da je razlika između onih koji u potpunosti vjeruju i onih koji vjeruju svega 0.4%. Također, vidljivo je da značajniji broj ispitanika, čak 157 od njih 256, u potpunosti ne vjeruje. Što dovodi do postotka od 61.3%, što je skoro 2/3 od ukupnog broja ispitanika.

Slika 5.13. Rezultati vjerovanja da koronavirus služi za postavljanje 5G tornjeva

9.5. Ova teorija je slična prethodnoj, globalna karantena uzrokovana koronavirusom služi kao distrakcija od postavljanja novih 5G tornjeva koji će... postati alat za nadzor/kontrolu nad stanovništvom.

256 responses

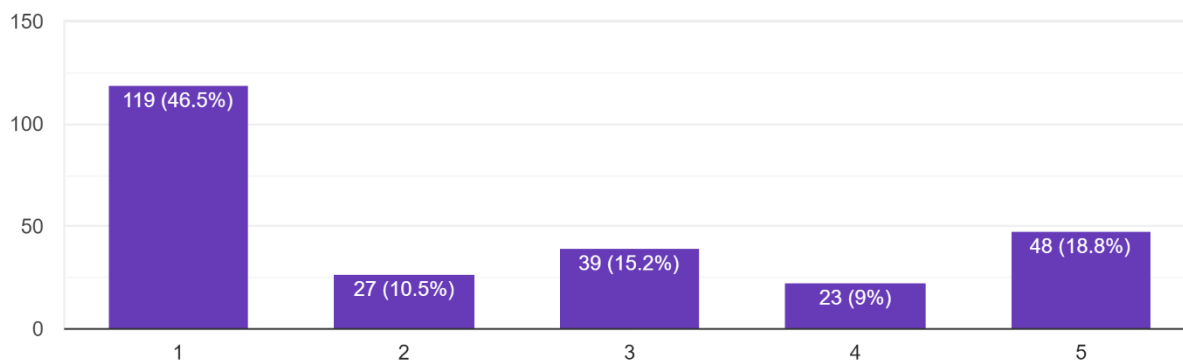

Jedna od najplasilanijih i najupadljivijih teorija zavjera je vjerovanje da je virus pušten među ljude kako bi država postavila nove 5G tornjeve, kojima bi kao i u prethodnoj teoriji, postala alat za nadzor i kontrolu stanovništva. Teorija je naišla na veliki broj nepovjerenja ispitanika, čak 62.9%. Vidljivo je da je ovo ujedno i jedina teorija sa najmanje ispitanika, njih 13 ili 5.1%, koji u potpunosti vjeruju u ovaj oblik nadzora odnosno prihvatljivu posljedicu svjetske krize.

Slika 5.14. Vjerovanje ispitanika o reprezentaciji broja oboljelih od COVID-19

9.6. Brojke oboljelih od COVID-19 su krivo reprezentirane te napuhane kako bi se populacija držala pod kontrolom. WHO (svjetska zdravstvena organiz...ane COVIDom-19, ako su prethodno bili pozitivni.

256 responses

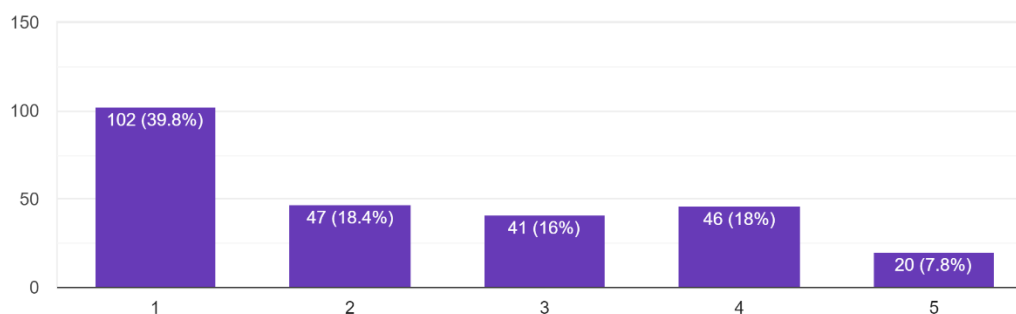
Zadnja, ali i ne manje važna teorija proizašla iz *Corona* krize, odnosi se na broj oboljelih od virusa SARS-CoV-2. S početkom javljanja *Corona* krize, mediji su se pobrinuli da stanovništvo bude u toku sa svim informacijama kojima raspolažu. Bile to istinite informacije, dezinformacije

ili lažne vijesti stanovništvo je bilo obaviješteno o broju dnevno oboljelih, broju aktivnih slučajeva, broju smrtnih slučajeva, ali i o broju onih koji su infekciju preboljeli. U skladu s time javlja se teorija zavjere o brojkama oboljelih te pokušava li Stožer civilne zaštite, država ili neki određeni pojedinac zaplašiti stanovništvo ili ga držati pod kontrolom. Kao i ostale teorije zavjera tako je i ova posljednja rezultirala velikim brojem ispitanika koji u potpunosti ne vjeruju, nešto manje od 50%. Međutim, graf isto tako prikazuje da ova posljednja teorija ujedno ima najviše ispitanika koji u potpunosti vjeruju.

Slika 5.15. Slaganje ispitanika da li teorije zavjere utječu na njihovu percepciju pandemije

10. Slažete li se da teorije zavjera o COVID-19 krizi utječu na vašu percepciju razumijevanja pandemije?

256 responses

Nastavno na teorije zavjera i vjerovanje u iste, možemo pretpostaviti da postoje ljudi koji vjeruju, koji ne vjeruju, ali i oni koji nisu sigurni imaju li one same po sebi smisla i kakva je njihova poruka svijetu i stanovništvu. Mediji su, u većoj ili manjoj mjeri, sveprisutni u životu ljudi. Vijesti osim preko radija i televizije, danas možemo čitati preko interneta, ali i putem različitih aplikacija koje nam omogućavaju „pametni telefoni“. Htjeli mi to ili ne, vjerojatnost da ćemo na nekim od navedenih medija naići na članke o teorijama zavjera je vrlo velika. Jedina razlika je na koji način i kako će pročitane teorije utjecati na naše razmišljanje, razumijevanje i viđenje teorije, u ovom slučaju pandemije. Tako se kroz deseto pitanje ispituje ispitanike o tome da li teorije zavjere utječu na njihovo shvaćanje situacije u kojoj se nalazimo, virusa s kojim se borimo i posljedica koje su tu ili nas tek čekaju. Od 256 ispitanika, njih 102 smatra kako teorije zavjere ne utječu na njihovu percepciju o razumijevanju pandemije, već ih čitaju kao i sve ostale raspoložive

vijesti u medijskom prostoru. Isto tako, iz grafa je vidljivo da je razlika između onih koji se slažu i onih koji se ne slažu svega 1.6% što je 6 ispitanika. Nešto manji broj od onih koji se slažu i onih koji se ne slažu su oni koji se ne mogu odlučiti, odnosno niti se slažu niti se ne slažu.

Jedanaesto pitanje, posljednje, ali ujedno i jedino pitanje otvorenog tipa unutar ankete odnosi se na osobno mišljenje svakog ispitanika na posljednjih 8 mjeseci života. 8 mjeseci suživota sa Corona virusom. Uzimajući u obzir da je 256 ispitanika ispunilo anketni upitnik, odaziv za odgovor na otvoreno pitanje je stopostotan. 256 različitih ili vrlo sličnih mišljenja i razmišljanja od kojih svaki ima svoju težinu i viđenje pandemije i posljedica koje ona nosi sa sobom. Odgovori na otvoreno pitanje mogu se grupirati u one od jedne riječi, dvije do tri rečenice i kompletnog detaljnog teksta. Sljedećih nekoliko odgovora dat će uvid u srž razmišljanja o pandemiji i posljedica koje je ona sa sobom donijela i još uvijek nosi.

“Briga za zdravlje sebe i svoje obitelji, tuga zbog nemogućnosti odlaska roditeljima u drugi grad. Želja da sve ponovo bude normalno, jer život je prekratak da bi dozvolili da nas ova epidemija udalji i da se dijelimo na one koji nose maske i oni koji ne nose.”

“Pakao”

“Ograničeno i avanturistički. Odlazak do dućana postao teška atrakcija.”

“Muka. Stalno negativna neka koja prelazi na ljude, Stalno se pazit nečega, bježat od velike mase ljudi, ne možeš više tko čovjek bez opterećenja otići na kavu, u grad, bilo gdje, nadam se da će uskoro cjepivo koje je najavljeno i da će proći to više da se vratimo u normalu.”

“Covid-19 postoji, znam to iz osobnog iskustva. Kako je bolest nastala još je svima nepoznato, i manje bitno u ovom trenutku. Smatram da je u cijelom svijetu potpuno promijenio živote svih ljudi. Osobno pandemija jako utječe na mene, izaziva depresiju, strah te stvara brigu za egzistenciju i budućnost jer se ne nazire kraj. Slažem se s uvedenim mjerama za sprječavanje širenja virusa, ali isto smatram da neke nisu uvedene na vrijeme i da nisu jednako vrijedile u svim situacijama, već je bilo prilagođavanja kako je kome odgovaralo, a tiče se političkih i drugih skupova, otvaranja turističke sezone bez ikakvih uvjeta za dolazak stranaca i dr. Ova bolest ostavit će mnoge posljedice na zdravlje ljudi za vrijeme pandemije, ali i na živote onih koji, nakon što sve prođe, budu morali nastaviti stvarati nove prilike i poslove u zemlji u kojoj je i prije korona krize bilo teško u bilo čemu uspjeti.”

“Strah od nepoznatog i puno jače sile od svih ljudskih. Pokušaji normalnog života koji su vrlo kratkotrajni. Desocijalizacija koja mi najteže pada.”

“Kao student, zakinuta sam za mnoga znanja iz područja kemije i matematike koja se nisu mogla održati u normalnom obliku. Kao radnik, zakinuta sam za sezonski posao koji mi je pomagao u školovanju. Kao osoba, zakinuta sam za mnoga događanja i druženja sa dragim ljudima. Gripa i ostale virusne bolesti nikad nisu bile tretirane na ovaj način, a ljudi oboljeli od drugih bolesti ne mogu dobiti adekvatno liječenje.”

“U početku jako stresno, što je poslije rezultiralo zbližavanjem sa familijom i organizacijom oko hrane u vidu sijanja vrta te dijeljenju tih plodova između nas samih. Bolje vođenje financija tj. racionalnije trošenje novca , detaljno planiranje kupovine namirnica . Bio sam dosta tužan i ljut zbog bahatosti drugih koji negiraju pandemiju ,a sa druge strane sretan jer se smanjilo zagađenje . Ovo je Borba u kojoj samo pobijedili odustajanjem od loših navika , ljudi se ujedinili i ekološki osvijestili .”

Rezultati istraživanja su pozitivniji nego što je to bilo očekivano, naime većinski dio ispitanika ne ostavlja dojam podložnosti teorijama zavjera. Također se može i zamijetiti razina medijske pismenost, ali i zdrava doza skepticizma kada su u pitanju sami mediji i njihov integritet. Također treba naglasiti da rezultati koje je postigla ova grupa ispitanika ne predstavlja adekvatno zastupanje mišljenja svih građana, vezana za temu dezinformacija u doba koronavirusa. Doduše postoje evidentne stvari koje se daju izvući iz istraživanja, primjerice prisutno ne povjerenje u informacije koje kruže medijskim prostorima. Pojedinci u upitniku pokazuju zrelost koja se može paralelno povući sa njihovim godinama, stoga nije ni čudo da nisu skloni vjerovanju dezinformacijama olako niti regresivno. Vrijedi i reći da su mlađe osobe i osobe bez adekvatnog edukacijskog ili životnog obrazovanja subjektivnije pri vjerovanju u teorije zavjera, tu su također i faktori okoline i potencijalne indoktrinacije. Međutim na temelju ovog istraživanja jedna stvar je svima zajednička, a to je da je u današnjici lako dostupnih i brzo nadolazećih informacija kod pojedinca dolazi do poteškoća u navigaciji tom istom mrežom informacija. Odlazak u dućan i kupovina nekolicine jeftinih pametnih mobitela koje postavite u podrumu na punjače te bezbrojne lažne profile na svakom uređaju nekolicina njih, i sve je spremno. Politička reklama, pregledi na *You Tube*-u, *like*-ovi na *Instagramu*, dezinformacije o lokalnim izborima: sve je to moguće ako se dovoljno plati za to. Propagandne mašine iz podruma roditelja su itekako sveprisutne danas, kao i pritisak

globalističke elite na ostatak populacije kojem se pridodaje i krivnja za COVID-19 kako vrijeme odmiče. Međutim ispitanici ovog istraživanja se tu nisu dvojili previše, stoga se koriste starim skoro zaboravljenim oružjem koje je nekada bilo odlika ovih prostora, zdravim razumom. Naime prostori Balkana ovom tranzicijom u novo doba ne moraju razvijati dodatne vještine kako bi dolazili do istine, sam ponovno naoštriti onu staru koja je otupila od svih ne istina tijekom godina.

6. ZAKLJUČAK

Nakon detaljnog proučavanja literature i iščitavanja raznoraznih članaka vezanih za dezinformacije i lažne vijesti te samu pandemiju, koja je snašla kako Hrvatsku tako i ostatak svijeta, uvjerljivo je da je polucija medijskog prostora veća nego što se to čini prosječnom čitatelju. Naime veoma mi je drago da postoje ljudi zdravog razuma koji su odlučili ispuniti anketu. Također bi valjalo napomenuti da je plasiranje ankete imalo nekoliko možda krucijalnih propusta, međutim čimbenici koji su utjecali na to nisu mogli biti zaobiđeni iz raznih pokušaja. Ono o čemu pričam su Facebook grupe kao što su „Ukidanje nacionalnog stožera civilne zaštite“ koji su odbijali objaviti moju anketu te mi u privatne poruke pisali optužbe da pokušavam sabotirati integritet grupe i slične tvrdnje. Također su mislili da sam neki oblik istraživačkog novinara kojemu je u cilju napisati članak/reportažu na temelju dobivenih rezultata. Iskreno mi je žao radi te propuštene prilike pošto grupa ima preko 100 tisuća članova. Međutim također među tim članovima se nalazi i mojih 180 Facebook prijatelja, pa mi je i u jednu ruku drago da je nisu objavili. Smatram da zapravo postoje vanjski čimbenici, organizacije i pojedinci koji namjerno utječu na medijski prostor radi svojih alternativnih ciljeva. U današnje vrijeme teško je „ploviti“ informacijskim prostorom raznih medija te se prosječan pojedinac s prosječnom medijskom pismenošću teško snalazi. Same teorije zavjere su uspjele prodrijeti u društvo sve više kako je vrijeme prolazilo od prvih pojava tih teorija. Od jednog Davida Icke-a pa sve do tajnih društava, teorije zavjera su ustvari duboko ukorijenjene u svakodnevicu ljudi. Naime smatram da je neizbježno da se ne sretne s pojedincima koji su opčinjeni suludim tvrdnjama pa sve do onih koji ih spominju kako bi ostvarili jezu u prostoriji. Veoma je teško ostati pribran i pri zdravom razumu čitajući takve teorije, neke su naprosto toliko smislene da se osoba stvarno zapita ima li istine u njima. Međutim najveći problem su još uvijek socijalne mreže iz kojih ljudi izvlače informacije te ih smatraju legitimnim, one su i najveće žarište teorija zavjere. Također njihovi algoritmi često rezultiraju konstantnim podsjećanjem pojedinca da postoje i druge teorije koje ustvari navuku čitatelja da zaviri dublje u svijet zavjera. Takvi pojedinci s vremenom postanu oblik skeptika koji nije ugodan za okolinu te vrši pritisak na okolinu s informacijama koje nisu provjerene i zastupljene. Najveća opasnost nije jedan do dva pojedinca opčinjena sa zavjerama, već cijelo društvo. U ovoj globalnoj krizi/pandemiji još uvijek postoji opasnost od nepostizanja „imuniteta krda“ koje je još uvijek na temelju zavjera nemoguće, naime ljudi se odbijaju cijepiti i

tim činom zaštititi sebe i druge. Naime koliko god je anketa ispala u pozitivnom svijetlu gdje je uzorak reagirao na način da ne vjeruje većinskim brojem u teorije zavjere, i dalje smatram da u globalu to nije tako. Smatram da će većina Hrvatske odbiti cjepivo koje suzbija COVID-19, te nastaviti ugrožavati okolinu svojom odlukom. Smatram da su teorije zavjera pogotovo oko COVID-a našle svoje mjesto u hrvatskom društvu i mislim da neće samo tako otići, bar ne neko vrijeme.

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Parker Pearson, M. (2014.) *Stonehenge – A New Understanding: Solving the Mysteries of the Gratest Stone Age Monument*. New York: The Experiment

ČLANCI:

1. Allen, J., Howland, B., Mobius, M., Rothschild i Watts, D.J. (2020.) Evaluating the fake news problem at the scale of the information ecosystem, *ScienceAdvances* 6(14), str.1-7.
2. Blekić, M., Miški, B. i Kljaić Bukvić, B. (2020). COVID-19 i djeca, *Liječnički vjesnik* 142 (3-4), str.64-74.
3. Levak, T. (2020.) Disinformation in the New Media System – Characteristics, Forms, Reasons for its Dissemination and Potential Means of Tackling the Issue, *Medijska istraživanja*, 26(2), str. 29-58.
4. Vosoughi, S., Roy, D. i Aral, S. (2018.) The spread of true and false news online. *World Trends in Freedom of and Expression Media Development*, 359(6380), str. 1146-1151.

INTERNETSKI IZVORI

1. Bieber, F., Prečec, T., Jović, D. i Nechev, Z. (2020.) The Suspicious Virus: Conspiracies and COVID19 in the Balkans, str. 2-7. *The Balkans in Europe Policy Advisory Group*. Preuzeto s: https://biepag.eu/wp-content/uploads/2020/12/Conspiracies-and-COVID19-in-the-Balkan-English.pdf?fbclid=IwAR3qLIFRnCATCi2j8aSijDABkxg7gKFDdlCGI5kpyCI8G_fGv3GnG5iVqkE (31.01.2021.)
2. Dunning, B. (2017.) The Big Pharma Conspiracy. *Skeptoid media*. Preuzeto s: <https://skeptoid.com/episodes/4589> (02.02.2021.)
3. Europska komisija (2020.) Prepoznavanje teorija zavjere. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_hr (02.02.2021.)

4. Kookogey, C. (2020.) Fact check: Citrus steam cannot kill viruses such as the coronavirus. *USA Today News*. Preuzeto s: <https://eu.usatoday.com/story/news/factcheck/2020/06/26/fact-check-citrus-steam-cannot-kill-viruses-such-novel-coronavirus/3257140001/> (07.02.2021.)
5. Krnić, I. (2020.) Hrvatska na crvenim listama: ukupno 13 zemalja uvelo je restrikcije po povratku iz naše zemlje. *Slobodna Dalmacija*. Preuzeto s: <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/hrvatska-na-crvenim-listama-ukupno-13-zemalja-uvelo-je-restrikcije-po-povratku-iz-nase-zemlje-1041063> (31.01.2021.)
6. Lynas, M. (2020.) COVID: Top 10 current conspiracy theories. *Alliance for science*. Preuzeto s: <https://allianceforscience.cornell.edu/blog/2020/04/covid-top-10-current-conspiracy-theories/> (01.02.2021.)
7. Mander, J. (2020.) Coronavirus: insights from our multinational study. GWI. Preuzeto s: <https://blog.globalwebindex.com/trends/coronavirus-international-study/> (01.02.2021.)
8. Ninamedia. Kompjuterski podržano web anketiranje. Preuzeto s: <https://www.ninamedia.rs/rs/istra%C5%BEivanje/usluge/kvantitativne-metode/cawi/> (07.02.2021.)
9. Rayner, G. (2007.) Diana witness: crash was like an explosion. *Telegraph.co.uk*. Preuzeto s: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1566393/Diana-witness-crash-was-like-an-explosion.html> (02.02.2021.)
10. Signe, D. (2017.) Conspiracy theorists really do see the world differently, New study shows. Preuzeto s: <https://www.sciencealert.com/conspiracy-theory-beliefs-illusory-pattern-perception-cognitive-science> (02.02.2021.)
11. Tanner, J. (2020.) 10 things to know about misinformation and disinformation. 60 years of impact. Preuzeto s: <https://www.odi.org/publications/17330-10-things-know-about-misinformation-and-disinformation> (01.02.2021.)
12. The Guardian (2020.) Croatia latest European country to confirm coronavirus case. Preuzeto s: <https://www.theguardian.com/world/live/2020/feb/25/coronavirus-live-updates-outbreak-latest-news-italy-italia-deaths-symptoms-china-stocks-wall-street-dow-jones-economy-falls?page=with:block-5e550d8a8f086a28115b222d#block-5e550d8a8f086a28115b222d> (31.01.2021.)
13. The Nation - 'Vampire bloodline' of Prince Charles

- Preuzeto s: <https://nation.com.pk/07-Nov-2012/-vampire-bloodline-of-prince-charles>
(01.02.2021.)
14. Weiss, S. i Greenstreet, S. (2020.) Coronavirus conspiracy theories don't stop at Bill Gates and 5G. *New York Post*. Preuzeto s: <https://nypost.com/2020/04/24/the-top-5-coronavirus-conspiracy-theories-bill-gates-5g-more/> (02.02.2021.)
15. Wikipedia (2020.) List of conspiracy theories.
Preuzeto s: https://www.pitt.edu/~jdnorton/teaching/HPS_2501_Philosophy_of_Science/HPS_2501_2020/conspiracy/Wikipedia_List_of_conspiracy_theories.pdf (02.02.2021.)
16. Wikipedia (2020.) Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj 2020. Preuzeto s: [Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj 2020. – Wikipedija \(wikipedia.org\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Pandemija_koronavirusa_u_Hrvatskoj_2020) (07.02.2021.)
17. World Health Organization (2012.) Background and summary of novel coronavirus infection – as of 21 December 2012. Preuzeto s: [WHO | Background and summary of novel coronavirus infection – as of 21 December 2012](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports/) (07.02.2021.)
18. World Health Organization (2012.) Background and summary of novel coronavirus infection – as of 30 November 2012. Preuzeto s: https://www.who.int/csr/disease/coronavirus_infections/update_20121130/en/ (07.02.2021.)
19. World Health Organization (2020./21.) Coronavirus disease (COVID-19) Weekly Epidemiological Update and Weekly Operational Update. Preuzeto s: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports/>
(01.02.2021.)
20. Zavod za javno zdravstvo, Dubrovačko-neretvanska županija (2019.) Novi koronavirus i bolest koju uzrokuje COVID-19. Preuzeto s: [Novi koronavirus i bolest koju uzrokuje COVID-19 | Prevenirica zaraznih bolesti | ZZZJZDNZ.HR](https://www.zzzjzdnz.hr/) (01.02.2021.)

POPIS SLIKA

Slika 5.1. Grafički prikaz spola ispitanika.....	21
Slika 5.2. Grafički prikaz dobi ispitanika.....	21
Slika 5.3. Mediji korišteni za informiranje o COVIDu-19.....	22
Slika 5.4. Grafički prikaz sklonosti provjeravanja informacija ispitanika	23
Slika 5.5. Vjerovanje u širenje dezinformacija i lažnih vijesti medijskim prostorom.....	23
Slika 5.6. Mišljenja ispitanika o plasiranju informacija na senzacionalistički načini	24
Slika 5.7. Rezultati prisustvovanja na prosvjedima vezanim za pandemiju.....	25
Slika 5.8. Mišljenja ispitanika o proučavanju teorija zavjera.....	26
Slika 5.9. Rezultati vjerovanja u teoriju da je koronavirus proizvod jedne od svjetskih velesila	27
Slika 5.10. Rezultati vjerovanja u teoriju da je koronavirus proizvod tajnih društava ili vladara svijeta za uspostavljanje jedne super države	28
Slika 5.11. Rezultati vjerovanja da je virus nastao od Zemlje	28
Slika 5.12. Rezultati vjerovanja da je koronavirus prisilno nametnut sa ciljem cijepljenja populacije cjepivom koje sadrži čip.....	29
Slika 5.13. Rezultati vjerovanja da koronavirus služi za postavljanje 5G tornjeva	30
Slika 5.14. Vjerovanje ispitanika o reprezentaciji broja oboljelih od COVID-19.....	30
Slika 5.15. Slaganje ispitanika da li teorije zavjere utječu na njihovu percepciju pandemije.....	31

PRILOZI

Anketni upitnik:

1. Spol?
2. Dob?
3. Preko kojih medija se najviše informirate o COVIDu-19? (može se zaokružiti više odgovora)
4. Jeste li skloni provjeravati izvore informacija vezane za korona krizu?
5. Smatrate li da se općenito u hrvatskom medijskom prostoru šire dezinformacije i lažne vijesti?
6. Slažete li se da se informacije na temu korona krize u hrvatskim medijima plasiraju na senzacionalistički način?
7. Jeste li prisustvovali ili planirate prisustvovati nekom obliku prosvjeda vezanog za korona krizu?
8. Mislite li da ste osoba sklona proučavanju teorija zavjera? (Teorije zavjera definicija: Konspirativna teorija, konspiracionizam ili teorija zavjere je naziv za spekulacije koje su suprotstavljene široko uvriježenom (ili etabliranom) objašnjenju ili tumačenju nekih događaja ili niza događaja, te pretpostavljaju zavjeru vladajućih struktura s ciljem da se zavara javnost, odnosno uklone svi dokazi koji bi mogli osporiti "službenu" verziju.)
9. Na skali od 1 do 5 izjasnite svoja uvjerenja u sljedeće teorije zavjere navedene u tablici, 1 označuje da u teoriju ne vjerujete I tako skalom do 5 koje označuje da u teoriju vjerujete:
 - 9.1. Koronavirus je proizvod jedne od svjetskih velesila (npr. Kina, Rusija, Velika Britanija, Francuska, Njemačka...), te je namijenjen za destabilizaciju zapadnog svijeta i demokracije. Pad kapitalizma i dolazak tehnokracije.
 - 9.2. Koronavirus je proizvod tajnih društava ili vladara svijeta, a koristi se kao alat za masovnu manipulaciju stanovništva. Sa ciljem uspostavljanja jedne super države, tzv. *One World Government*.
 - 9.3. Virus je nastao od Zemlje (planeta), "majke prirode" kao obrambeni mehanizam od ljudi i globalnog zatopljenja.

- 9.4. Koronavirus je prisilno nametnuti virus, sa ciljem cijepljenja populacije cjepivom koje sadrži čip. Čipiranje ljudi će po ovoj teoriji biti lako izvedivo i na globalnoj razini.
- 9.5. Ova teorija je slična prethodnoj, globalna karantena uzrokovana koronavirusom služi kao distrakcija od postavljanja novih 5G tornjeva koji će u sinergiji zajedno sa nadolazećim (čipiranim) cjepivom postati alat za nadzor/kontrolu nad stanovništvom.
- 9.6. Brojke oboljelih od COVID-19 su krivo reprezentirane te napuhane kako bi se populacija držala pod kontrolom. WHO (svjetska zdravstvena organizacija) glavni je pokretač tog trenda te je naredila da se i pacijenti koji su umrli od drugih posljedica i bolesti svejedno kategoriziraju u smrti uzrokovane COVIDom-19, ako su prethodno bili pozitivni.
10. Slažete li se da teorije zavjera o COVID-19 krizi utječu na vašu percepciju razumijevanja pandemije?
11. Opišite svojim riječima kako bi ste Vi opisali zadnjih 8 mjeseci suživota sa COVID-19 krizom u svojoj već sad svakodnevicu?